

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

ШКУРАТ Іван Вікторович

УДК 35.001.73:327

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

25.00.01 – теорія та історія державного управління

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

КИЇВ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті підготовки кадрів державної служби зайнятості України.

Науковий консультант – доктор наук з державного управління, професор **ВОЙТОВИЧ Радмила Василівна**, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, ректор.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник **ВАЛЕВСЬКИЙ Олексій Леонідович**, Національний інститут стратегічних досліджень, провідний науковий співробітник відділу гуманітарної політики;

доктор наук з державного управління, професор, заслужений діяч науки і техніки України **ГРИЦЯК Наталя Вітіславна**, Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор кафедри реклами та зв'язків з громадськістю;

доктор наук з державного управління, доцент **КАРЛОВА Валентина Володимирівна**, Національна Академія державного управління при Президентові України, професор кафедри публічної політики та політичної аналітики.

Захист відбудеться *10 грудня 2020 року о 12-й годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02 Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, ауд. 205.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17.

Автореферат розісланий *9 листопада 2020 року*.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. З. Масик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глобалізація, як інтеграція суспільств та економічних систем усього світу, є комплексним процесом, що охоплює багато аспектів нашого життя. Ще ніколи в історії світового співтовариства за такий короткий відтинок часу не відбувалося настільки масштабних за своїм змістом і соціальними наслідками змін. Це неминуче призводило до відставання не стільки управлінських заходів, скільки до гострого дефіциту часу, необхідного для адекватного сприйняття й осмислення того, що відбувається, і ретельно продуманої реакції на поточні події, не кажучи про якісну розробку довгострокової стратегії розвитку. Непідготовленими до стрімких змін виявилися не лише управлінці, а й усе світове співтовариство.

Процес глобалізації, ініційований на початку 90-х років ХХ ст., заклав фундамент побудови нової системи управління світовим співтовариством і світовою економікою. Перехід від двополюсного до однополюсного вектору розвитку людської цивілізації породив нові проблеми управління. Від їх вирішення залежить як доля всього людства, окремих держав, так і кожної окремої особистості. Виклики третього тисячоліття вимагають адаптації системи управління державою до зростаючих впливів глобальних і місцевих процесів. Глобалізація в галузях торгівлі та інвестицій, розвитку підприємництва і глобальних інформаційних мереж змушує країни, що прагнуть долучитися до цього процесу, здійснювати низку реформ.

Формування ефективного механізму державного управління, який відповідатиме стандартам демократичного правового режиму функціонування держави з соціально орієнтованою ринковою економікою в умовах глобалізації, потребує адекватного наукового супроводу. У зв'язку з цим розвиток глобалізаційного аспекту спеціальної галузі наукового знання «Державне управління» набуває особливого значення в сучасних умовах. У його структурі особлива роль належить методологічній складовій, яка активно формується в даний час.

Для успішної інтеграції у світову економіку необхідно адаптувати свою політику до обставин, що змінюються, переорієнтувати зміст державної діяльності та підвищити результативність й ефективність державного управління. Активізація місцевих процесів демократизації та децентралізації обумовлена підвищенням вимог громадян до відповідності політичних процесів їх потребам, результативності управління справами держави, прозорості та ефективності структур влади, отримання необхідних послуг на рівні постіндустріального суспільства.

З огляду на це сучасна система державного управління має бути здатною аналізувати та адаптувати ці напрями розвитку світової цивілізації до національних умов і розширити свої можливості щодо визначення та сприйняття майбутніх тенденцій розвитку з тим, щоб зайняти активну позицію стосовно реагування на зростаючі потреби як у національному, так і глобальному масштабі.

Актуальність проблеми підвищується через необхідність теоретичного обґрунтування та осмислення місця і ролі держави в сучасних умовах господарювання в Україні. Низький рівень дієздатності державного управління стає перешкодою на шляху економічного прогресу та переходу України до сталого економічного зростання, її входження до світового співтовариства, що фактично

потребує формування парадигми активного впливу держави на трансформаційні процеси за умов якісних ринкових зрушень.

Базою методології державного управління в умовах глобалізації є загальна методологія державного управління. Значний науковий внесок у неї зроблений такими зарубіжними вченими: Г. Атаманчуком, В. Афанасьєвим, Б. Гурне, Б. Лазарєвим, Г. Райтом, а також українськими вченими: В. Авер'яновим, В. Бакуменком, А. Беловим, І. Біньком, В. Бодровим, Б. Гаєвським, С. Дубенко, В. Князєвим, Б. Кравченком, В. Луговим, П. Надолішнім, І. Надольним, Н. Нижник, О. Оболенським, С. Пирожковим, В. Ребкалом, В. Рижих, І. Розпутенком, В. Сіренком, Ю. Сурмінім, О. Сушинським, В. Тертичкою, В. Токовенко, В. Тронем, В. Цветковим, С. Чукут, В. Шаповалом, Л. Шкляром та ін.

Вагомий внесок у методологію глобалізаційного аспекту державного управління зробили такі зарубіжні дослідники як: З. Бауман, У. Бек, З. Бжезінський, І. Валлерстайн, Д. Гелбрейт, Е. Гіденс, Дж. Гольдстайн, П. Дракер, Дж. Мондельські, П. Пільцер, Д. Сорос, Д. Стігліц, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон, М. Шимаї та ін. Даній темі присвячені роботи також російських науковців: Е. Азроянца, О. Зінов'єва, В. Іноземцева, А. Рахманова та ін. Серед українських вчених дану тему досліджували Е. Афонін, Т. Бельська, О. Білорус, О. Валєвський, Р. Войтович, П. Ворона, В. Воротін, Н. Грицяк, Б. Губський, В. Карлова, О. Крюков, О. Линдюк, О. Скаленко, Ю. Павленко, О. Плотніков, О. Сушинський, С. Телешун, С. Удовік, В. Юрчишин та ін.

Незважаючи на значну кількість праць за даною тематикою динаміка сучасного життя вимагає подальшого вивчення впливу геополітики, світових процесів і міжнародної інтеграції на сутність, властивості та інші системні характеристики державного управління для потреб практики державного будівництва, а також державного управління як галузі знання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося згідно з науково-дослідною роботою Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за темами «Управління інноваційно-інвестиційним розвитком регіону в умовах децентралізації та регіональної демократії» № 0118U005266; «Дослідження проблематики розвитку прямих форм демократії в Україні в умовах децентралізації» ДЄ №01118U003560; «Модернізація та підвищення ефективності публічного управління у сфері зайнятості в Україні в контексті євроінтеграції» ДЄ №01118U003561, в рамках яких автором проаналізовано передумови та наслідки глобальних проблем сучасного розвитку системи державного управління, визначено взаємозв'язок трансформаційного розвитку і державного управління в умовах глобалізації та охарактеризовано трансформацію ролі еліти в умовах глобалізації.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад трансформації державного управління в умовах глобалізації та розробка практичних пропозицій щодо удосконалення даного процесу.

Для досягнення визначеної мети було поставлено такі завдання:

- охарактеризувати історичні засади становлення державного управління, природу та еволюцію становлення держави, а також з'ясувати особливості нових підходів до управлінської діяльності в умовах глобалізації;

- дослідити сутність трансформаційних процесів та їх значення у глобальному суспільстві, охарактеризувати глобальне суспільство як трансформаційну модель соціальної організації;

- визначити взаємозв'язок трансформаційного розвитку і державного управління в умовах глобалізації та охарактеризувати трансформацію ролі еліти в умовах глобалізації, а також виділити основні тенденції оновлення правлячої еліти у державному управлінні в умовах глобалізації;

- проаналізувати передумови та наслідки глобальних проблем сучасного розвитку системи державного управління;

- запропонувати шляхи підвищення інформаційної відкритості роботи органів державної влади України в умовах глобалізації;

- оцінити стан розвитку системи державного управління України у процесах глобалізації, визначити вплив її чинників на розвиток системи державного управління України;

- здійснити аналіз стану, проблем і перспектив взаємовідносин Україна-НАТО та їх впливу на інтеграційні, політичні й економічні процеси в Україні;

- запропонувати нову цивілізаційну модель глобалізаційного розвитку з метою удосконалення процесів трансформації державного управління в Україні в сучасних геополітичних умовах.

Об'єкт дослідження – процес трансформації системи державного управління.

Предмет дослідження – теоретико-методологічний аналіз трансформації державного управління в Україні в умовах глобалізації.

Методи дослідження. Теоретичну й методологічну основу дисертаційної роботи становили фундаментальні положення теорії державного управління, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань глобалізації та інтернаціоналізації суспільних відносин у всіх сферах людського життя.

Для досягнення поставленої мети застосовувались сучасні методи дослідження:

- порівняльно-історичний і структурно-функціональний аналіз, що передбачав вивчення проблеми, яка розглядається в дисертації, та дав змогу простежити причинно-наслідкову й історичну зумовленість її виникнення, а також виявити основні напрями дослідження;

- порівняльний і статистичний аналіз фактів і явищ, їх синтез – при дослідженні системи державного управління для кращого розуміння динаміки розвитку українського суспільства;

- системно-аналітичний – для теоретичного узагальнення наукових концепцій, розробок і пропозицій провідних вітчизняних і зарубіжних учених, присвячених проблемам трансформації державного управління;

- прогностичний, моделювання – при узагальненні незалежних характеристик, прогнозуванні;

- синтезу – для дослідження системи державного управління, його організаційно-інституціонального та нормативно-правового забезпечення;
- контент-аналіз нормативно-правової бази й документальної інформації органів державного управління України;
- індукції – при формулюванні висновків, рекомендацій та визначенні шляхів подальшого розвитку системи державного управління.

Крім того, застосовувалися методи комплексного системного аналізу соціально-економічних і політичних явищ та процесів.

Інформаційними джерелами дослідження є Конституція України, закони та підзаконні акти, нормативні документи органів державної влади, матеріали науково-практичних конференцій, дані статистичної звітності, звітні матеріали центральних органів виконавчої влади, а також аналітичні огляди й науково-методичні публікації з досліджуваної проблеми в періодичній пресі, інструктивні та нормативно-правові документи, особисті дослідження автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад трансформації державного управління в умовах глобалізації та розробці практичних пропозицій щодо удосконалення даного процесу. Найсуттєвіші результати дисертаційної роботи, що містять наукову новизну, конкретизовано в таких наукових положеннях:

уперше:

- сформовано нову цивілізаційну модель глобалізаційного розвитку України, фундаментальним пріоритетом якої є удосконалення процесів трансформації державного управління в Україні в сучасних геополітичних умовах. У відповідності із зазначеним запропоновано такі напрями: формування єдиного розуміння геостратегічного вектору розвитку країни з подальшим широким розповсюдженням доступних для розуміння громадськістю інформаційних матеріалів даної тематики; розвиток інвестиційної привабливості країни з метою забезпечення необхідних передумов для налагодження співпраці з іноземними інвесторами; розробка чітких нормативних засад та програмних документів з відображенням основних заходів збереження національної цілісності країни у процесі розвитку зовнішньоекономічної політики та інтеграції у світовий простір; кристалізація інтеграційних намірів України (ЄС та НАТО) та їх розгорнута деталізація з позицій глобалізаційного розвитку; гармонізація нормативно-правового забезпечення розвитку державного управління країни з найоптимальнішими сучасними міжнародними тенденціями; створення офіційного владного порталу для відображення основних напрямів розвитку України в контексті глобалізації та результатів моніторингу їх реалізації; оптимізація засад державного регулювання зовнішньої політики з метою більш якісного позиціонування України в міжнародній спільноті; створення робочої групи для проведення регулярної експертизи актуальних проблем та перешкод на шляху інтеграції України до міжнародних процесів глобалізації; розвиток та впровадження інструментів комунікації та дієвої взаємодії з міжнародними партнерами;

- запропоновано наукове бачення взаємозв'язку державного управління та процесу світової глобалізації, що зумовило появу нових підходів до управлінської діяльності в межах суспільства, таких як: заміна традиційного управління, що

спиралося на застосування повноважень влади, більш гнучким; заміна процедур чіткого бюрократичного характеру зорієнтованістю на підвищення якості публічного обслуговування. В таких умовах низка чинників політичного, соціально-економічного та інституційного характеру зумовила появу нової форми державної управлінської діяльності, що дістала назву «публічне адміністрування»;

удосконалено:

– класифікацію наукових підходів до визначення поняття «глобалізація»: апологетичний підхід (глобалізація – це однонаправлений процес, сутність якого полягає в абсолютизації впливу влади світового порядку на окремі держави та світову спільноту); поміркований підхід (глобалізація – процес глибоких трансформацій у розвитку окремих держав та світової спільноти, які покликані адаптуватися до існування у взаємозалежному міжнародному середовищі. При цьому головними гравцями є ряд впливових держав та урядів, що впливають на процес перетворення інших, менш розвинених країн); антиглобалізаційний (глобалізація – це світовий обман, за яким приховується світове панування трьох головних регіональних блоків, у межах кожного з яких національний уряд залишає за собою вагомий важіль впливу на слабкі та незахищені держави);

– теоретичний підхід до розуміння сутності базових понять дослідження, а саме: «державне управління», під яким запропоновано розуміти сукупність теоретичних і практично-прикладних засад здійснення організаційної діяльності, спрямованої на комплексний соціально-економічний і культурний розвиток держави та її окремих територій з відповідним нормативно-правовим супроводом з метою реалізації визначеної державної політики і створення належних умов для життя та діяльності суспільства; «глобалізація», яка є процесом глибокого й інтенсивного розвитку економіки, політики, соціальної сфери, що розгортається на міжнародному рівні під впливом різноманітних глобальних процесів (рух товарів і послуг на міжнародному рівні, фактори виробництва, розвиток інноваційних ресурсів, інтернаціональність виробничих галузей економіки, транснаціоналізація, інфраструктурний розвиток, стратегічний менеджмент) та інституцій (інституції лібералізації торгівлі, інституції регулювання економіки, політики й соціальної сфери), метою якого є ефективна трансформація та посилення впливу глобальних рушійних сил на збалансований розвиток окремих країн; «трансформація державного управління», під якою варто розуміти процес вагової внутрішньої перебудови системи державного управління, що відбувається під дією зовнішніх і внутрішніх факторів та змінює її зміст, форму й принципи функціонування з метою досягнення вищого ступеня організації її компонентів, підвищення якісного рівня взаємодії між даними компонентами та зростання показників результативності впливу на перебіг соціально-економічних процесів у країні;

– періодизацію трансформаційних процесів, серед яких основними періодами є: переоцінювання становища суспільства й оцінювання суті та обсягів кризи, що характеризується системністю; соціальне діагностування, інакше кажучи, неупереджене, об'єктивне визначення рис нинішнього, минулого стану, властивостей та методів, за допомогою яких можна подолати кризові ситуації; ліквідація системи, яка змінила себе, усунення її помітної несумісності щодо

досягнутого рівня суспільного розвитку та його тенденцій; новітнє самовизначення суспільства, рекомендації та підтвердження напрямів подальшого розвитку;

– перелік головних ризиків цивілізаційного розвитку України в контексті глобалізації, що включає: суперечливість залежності від того, що світова ринкова кон'юнктура перебуває у нестійкому стані; ризик неефективної підприємницької діяльності компаній, які не витримують конкуренції із зарубіжними компаніями; підвищення рівня економічних втрат через те, що доводиться виконувати статутні вимоги, які декларуються деякими міжнародними організаціями; ризик, пов'язаний з міжнародним тероризмом, нелегальною міграцією, контрабандою заборонених товарів та іншими наслідками, які виникають при лібералізації прикордонного й митного режимів; ризик, пов'язаний з негативним впливом масової культури на систему національно-культурних цінностей, додатковими проблемами глобального значення;

– наукове бачення переваг для України від долучення до НАТО: 1) у контексті євроінтеграції: здійснення цивілізаційного вибору, підтвердження належності України до європейської ціннісної системи, співтовариства розвинених демократичних держав; зміцнення української позиції при вступі до Євросоюзу, посилення авторитету держави на міжнародній арені, її впливовості у розв'язанні проблем міжнародної безпеки; більш гарантовані мир, безпека, внутрішня політична й соціальна стабільність у країні, її політична незалежність, територіальна цілісність і непорушність лінії кордону, невтручання решти країн у внутрішнє життя України; утвердження демократичних цінностей, верховенства права, захист людських прав, активніше використання найсучасніших освітніх та інформаційних технологій, модернізація суспільного життя в кожній сфері; позитивний вплив на розвиток економіки та інвестиційну привабливість нашої країни, покращення її інвестиційного клімату, соціальний захист громадян; забезпечення своєї екологічної й технологічної безпеки; захищеність власної території від міжнародної терористичної загрози; 2) у контексті трансформації політичних та економічних процесів України, оскільки стануть можливими: отримання Україною надійних гарантій її нацбезпеки, незалежного існування, суверенітету й цілісності території; вихід із геополітичного домінування РФ і перехід до відносин, зорієнтованих на рівноправність між державами; вагомі передумови інтеграції до Європи, західних політичних та економічних структур; зміцнення безпеки на міжнародному рівні й стабільності в Центрально-Східній Європі; підвищення внутрішніх підвалин української нацбезпеки за допомогою НАТО, з використанням досвіду й підтримки НАТО для покращення в Україні оборонного сектору; формування важливих факторів для ліквідації російської військової присутності в Україні; підвищення світового рейтингу нашої держави; досягнення її посиленої консолідації; зміцнення інституцій, які передбачає громадянське суспільство; прозора робота державних органів влади; реально захищені права і свободи громадян, правове верховенство; зменшеного впливу бізнесу РФ на стан економіки і внутрішньої політики в Україні; заохочення економічного реформування; збільшення обсягу іноземних інвестицій у розвиток економіки України; зміцнення системи державного управління у нових геополітичних умовах; підвищення державно-політичної незалежності та захищеності від зовнішнього втручання у процеси державного управління

відповідно до стандартів внутрішньої безпеки НАТО; зниження рівня корупції, що є однією з особливостей державного управління в країнах-членах НАТО; оптимізація державних витрат на оборонну сферу та перенаправлення їх на соціально-економічний розвиток країни; стимулювання політичних, економічних і соціальних реформ в усіх сферах державного управління; підвищення демократичних, соціально-економічних стандартів державного управління у відповідності з вимогами НАТО;

набули подальшого розвитку:

– наукове розуміння економічних ефектів від поглиблення міжнародної співпраці у контексті глобалізації: вигода від трансакційних затрат; вигода від обсягу; запорука стосовно капіталу; зниження політичних ризиків; страхування світової торгівлі; зниження волатильності бізнес-циклів; збільшення конкурентоздатності на внутрішніх ринках; зменшення затрат на забезпечення добробуту для суспільства; сприяння політичному реформуванню;

– виділення основних тенденцій оновлення правлячої еліти в державному управлінні: революційна тенденція виявляється, коли активізується контреліта, що є претендентом на владу, водночас шлях до влади передбачає необхідну підтримку мас, які спонукають її до активних трансформацій у системі правлячої еліти; аристократична тенденція вбачається у бажанні передачі влади до спадкоємців або найближчих соратників, через що еліта повільно вироджується; сутність демократичної тенденції полягає у включенні до групи правлячої еліти активних представників із нижчого класу, що унеможлиблює процес деградації наявної еліти. Оптимально поєднуючи дві останні тенденції, можна досягти найбільш бажаного ефекту в розвитку суспільства, оскільки це забезпечить підґрунтя спадкоємності й стабільності в державному управлінні країною та якісне оновлення правлячої еліти;

– визначення комплексу чинників, що впливають на конкурентоспроможність системи держуправління: 1) функціональні, якими характеризується стан систем, дотичних до знання (системи здобуття, оброблення, передачі) і його використання в галузі держуправління; система чинників, які знаходяться на межі між теорією і практикою, дає змогу поєднувати різні види знань, – не лише теоретичних і практичних, а й наукових і традиційних, явних і неявних; 2) інституційні – ними характеризується стан, у якому перебувають спеціальні інститути, що забезпечують принцип науковості держуправління: освіта й наука в галузі держуправління, спеціалізовані інституції, які здійснюють його науково-експертну підтримку; 3) мотиваційні, якими характеризуються мотиви спонукального характеру, спрямовані на ОДВ і пов'язані з підвищенням ступеня наукового обґрунтування рішень державного управління; сюди має зараховуватися і корупція, що є чинником, який загалом спотворює мотивацію дій окремих суб'єктів системи держуправління або й усієї системи загалом;

– дослідження факторів, які впливають на розвиток процесу демократизації суспільства на сучасному етапі глобального існування: втрата привабливості та делегітимності авторитаризму як форми національно-державного розвитку в результаті з'ясування його економічної недоцільності як інструментарію для модернізації соціуму; глобальність поширення у світі сучасної демократичної концепції та масштабність утвердження переваг демократичних форм і зразків

політичної поведінки, пов'язаних із впливом культури західної цивілізації; поширення міжнародних і правових норм, а також характерних універсальних показників (високий ступінь індустріального, економічного розвитку, урбанізації; поширеність загального комунікування; існування ринкової, конкурентоздатної економіки; соціальний плюралізм; масовий принцип освіти), що надають імпульс демократичному розвитку в різних державах;

– наукове бачення шляхів підвищення інформаційної відкритості роботи органів державної влади України, для реалізації яких необхідно створити: загальнодержавні інформаційні ресурси, а також інформаційні ресурси, що мають відомості стосовно діяльності органів державної влади, надавши доступ до них представникам громади та організацій, у тому числі й за допомогою мережі Інтернет; єдину систему навігації в мережі Інтернет по інформаційних ресурсах загальнодержавного значення, а також органів державної влади; інфраструктуру місць доступності суспільства до відомостей щодо роботи органів державної влади та державних інформаційних ресурсів; систему обчислення та обробляння запитів громадськості щодо надання даних і контролю їх виконання; систему оприлюднення та поширення даних щодо роботи органів державної влади; систему свідчення про передачу відомостей в електронному варіанті, правильність її функціонування, а також будь-які кроки щодо її зміни під час міжвідомчого зв'язку, взаємодії органів державної влади з громадянами та організаціями; механізми навчання громадськості у сфері її прав та можливостей застосування ІТ під час співпраці з органами державної влади.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні, здійснені в дисертації, дослідження втілені в конкретні пропозиції, методики, рекомендації, прикладні моделі та мають придатну для використання у практиці державного управління форму. Результати й основні положення дисертації доведені до рівня методичних розробок і прикладних рекомендацій. Вони можуть використовуватися при опрацюванні довгострокових програм соціально-економічного та політичного розвитку України, підготовці відповідних розділів проектів законодавчих і нормативно-правових актів з питань інноваційної та інвестиційної політики, реформування державного управління, шляхів утвердження в Україні стратегії стабілізації та економічного зростання, розвитку малого й середнього бізнесу, освіти, розробці дієвих механізмів реалізації програм інтеграції економіки України у світове господарство.

Матеріали дисертації використані як пропозиції і зауваження до проектів законів, методичних розробок. Основні результати викладені в монографії автора, наукових статтях, доповідях на наукових конференціях, підручниках, аналітичних записках до державних органів.

Наукові висновки і теоретичні положення дисертаційної роботи фактично доведені до рівня конкретних пропозицій і практичних рекомендацій для використання в галузі державного управління. Зокрема, результати дослідження були використані у практичній діяльності Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України (довідка про впровадження від 19 січня 2005 р. № 5/1-08-4), Національного агентства кваліфікацій (довідка про впровадження від 30 червня 2020 р. № 01/01-12/179), Хмельницького національного університету

(довідка про впровадження від 17 червня 2020 р. № 21), Хмельницького університету управління та права (довідка про впровадження від 18 червня 2020 р. № 0388/20), Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування (довідка про впровадження від 15.07.2020 № 355-20/20), Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження від 14.07.2020 № 01-28/2685) та Баришівської районної державної адміністрації (довідка про впровадження від 01.07.2020 № 01.01-19/426).

Отримані результати можуть бути застосовані для подальших науково-дослідних розробок теоретико-методологічних питань, пов'язаних з трансформацією державного управління в умовах глобалізації.

Особистий внесок здобувача. Основні теоретичні положення та розробки в межах дослідження, зокрема ті, що характеризують його наукову новизну і практичне значення результатів, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи були презентовані та обговорені на: науково-практичній конференції «Кар'єра молодих державних службовців» (м. Харків, 2004 р.), щорічній науково-практичній конференції «Державна стратегія управління місцевим та регіональним розвитком: форми методи та актуальні проблеми реалізації» (м. Одеса, 2004 р.), науково-практичній конференції за між народною участю «Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні» (м. Київ, 2006 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів, науковців «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (м. Суми, 2011 р.), II Всеукраїнській міжвузівській конференції студентів та молодих учених «Становлення публічного адміністрування в Україні» (м. Дніпропетровськ, 2011 р.), VIII Міжнародній універсальній виставці «Слобожанський міст – 2011» «Наукові і практичні аспекти модернізації публічної влади в умовах глобалізації суспільства» (м. Суми, 2011 р.), 9-й регіональній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України» (м. Дніпропетровськ, 2012 р.), круглому столі «Актуальні проблеми публічного управління в Україні» (м. Суми, 2014 р.), науково-практичній конференції «Засоби забезпечення надання якісних адміністративних послуг на рівні територіальної громади» (м. Одеса, 2014 р.), I міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку сучасної науки» (м. Софія, Болгарія, 2019 р.), науково-практичній конференції «Проблеми розвитку науки в контексті трансформацій суспільства» (м. Полтава, 2019 р.), III науково-практичній конференції «Наука та сьогодення» (м. Київ, 2019 р.),

Публікації. Наукові результати дисертаційної роботи опубліковані дисертантом самостійно в 38 наукових працях, зокрема: 1 монографії, 24 наукових статтях у наукових фахових виданнях, зокрема – 4 статтях у зарубіжних виданнях, 13 публікаціях в інших виданнях, серед них – статті, матеріали і тези доповідей на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг

дисертації становить 410 сторінок, із них 366 сторінок основного тексту, включаючи 24 таблиці та 21 рисунок. Список використаних джерел налічує 329 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, наведено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дисертаційної роботи, охарактеризовано методи та інформаційну базу дослідження, розкрито наукову новизну й практичне значення, деталізовано апробацію та наведено дані про публікацію результатів дослідження.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методологічний аналіз дослідження державного управління в умовах глобалізації»* – досліджено історичні засади становлення державного управління, природу та еволюцію держави, а також з'ясовано особливості державного управління в умовах глобалізації.

Дослідивши історичні засади становлення державного управління, виявлено, що теорія державного управління тривалий час розвивалася в руслі загальної політологічної традиції і лише в кінці XIX століття почала виокремлюватися як самостійна сфера наукових досліджень. Проаналізувавши основні підходи науковців різних епох до визначення досліджуваного поняття, запропоновано власне визначення. Так, на наш погляд, під державним управлінням варто розуміти сукупність теоретичних та практично-прикладних засад здійснення організаційної діяльності, спрямованої на комплексний соціально-економічний і культурний розвиток держави та її окремих територій з відповідним нормативно-правовим супроводом з метою реалізації визначеної державної політики і створення належних умов для життя й діяльності суспільства.

Вивчивши природу та еволюцію становлення держави, зроблено висновок, що існує певна кількість теорій походження держави. Основними з них є: патріархальна, теологічна, договірна, органічна, теорія насильства та матеріалістична (класова) теорія і теорії мотивації. Спільним для цих теорій походження держави є те, що всі вони визнають наявність владної, організуючої сили, тільки різної за походженням: батьківської, божественної, договірної, органічної, насильницької, влади приватної власності. З'ясовано, що походження держави впливає із природи самої людини, її життєвих потреб. Дані потреби і сутність їх задоволення добре розкриті в теоріях мотивації. В основі теорій мотивації діяльності людей знаходяться їх життєві потреби. Головне завдання полягає в тому, щоб спрямувати діяльність людини щодо задоволення власних потреб на вирішення цілей організації і, відповідно, суспільства в цілому. Проаналізувавши теорії походження держави і теорії мотивації, доходимо висновку, що в основі виникнення й розвитку держави лежать людські потреби.

Визначено, що глобалізацію слід розглядати як багатогранний і складний процес, який з різною інтенсивністю зачіпає такі сфери суспільного життя, як економіка, культура, політика, освіта, менеджмент та ін. У наш час динаміка цього процесу відбувається поряд із загостренням проблем екологічного характеру планетарного масштабу. Одна з основних передумов погіршення екології – саме глобалізаційні процеси, що відбуваються у світовому господарстві. За великої

потреби якісно нового рівня соціально-економічного розвитку, який був би сталим і безпечним для екології, набуває актуальності проблема наслідків глобалізаційних процесів, можливості забезпечити екологічно збалансований економічний розвиток. Це зумовлює потребу на базі глобалізації розглядати концепцію сталого розвитку, основним положенням якої відводиться роль її виміру. Проте даний підхід вимагає різнопланового дослідження наслідків глобалізаційних процесів і зміни пріоритетності у таких сферах, як економічна, соціальна, політична, технологічна та інформаційна політика.

Доведено, що феномен ідеологічної глобалізації передбачає загальнопланетарне поширення певних ідей, яке знаходить відображення в сучасному пануванні ідей ліберального спрямування, що в переважній більшості країн здобули перемогу над комуністичною, консервативною та іншими ідеологіями. Такий прояв ідеологічної глобалізації є сукупністю елементів політичної глобалізації, яка, поряд з іншими напрямками розвитку, забезпечує поширення в глобальному масштабі таких цінностей, як парламентаризм, плюралізм, норми міжнародного права, пріоритетність прав людини, виконання принципів поділу влади та ін. Усі зазначені політичні цінності належать до згаданої вище ліберальної ідеології, яка є основним об'єктом поширення у процесі ідеологічної глобалізації. Таким чином, ідеологічну глобалізацію слід розглядати як елемент глобалізації політичної. Основні напрями глобалізації зображено на рис. 1.

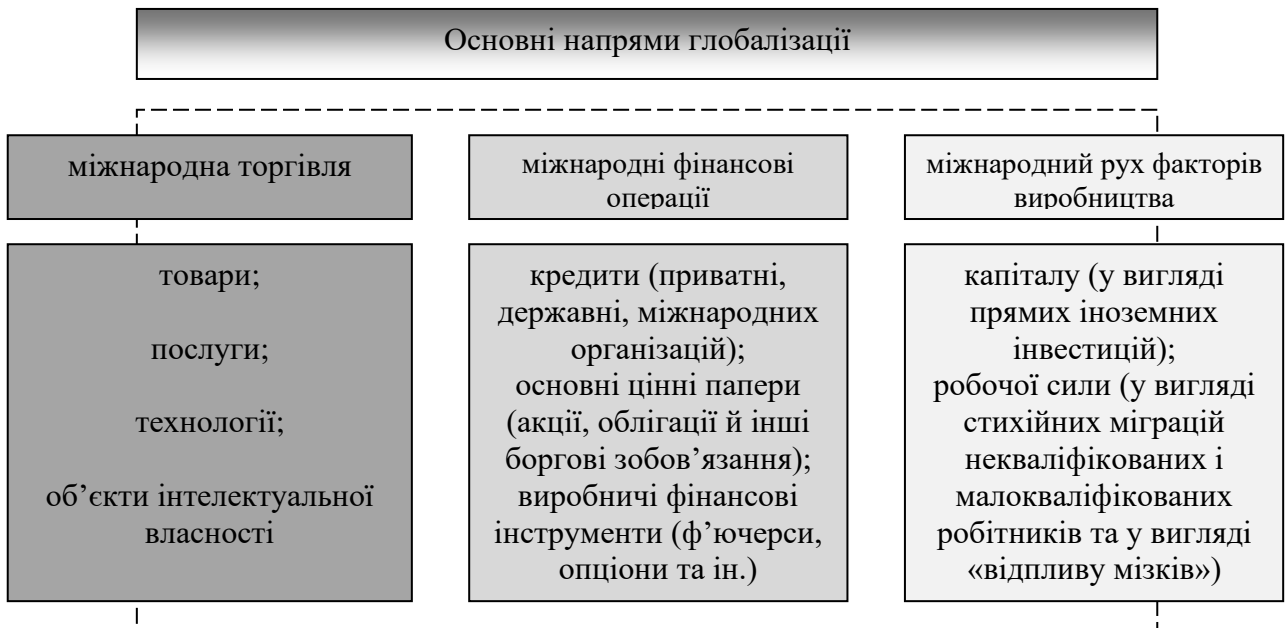

Рис. 1. Основні напрями глобалізації у контексті сучасної наукової думки

З'ясовано, що глобалізація неминує спричиняє посилення ролі державного управління у питаннях внутрішньої політики й економіки, а також питаннях взаємодії із зовнішнім світом, щоб не втратити власну національну ідентичність. Це дає можливість знизити уразливість, мінімізувати соціальні витрати, пов'язані з глобалізацією, легше домогтися домовленості з міжнародним капіталом у плані досягнення більш справедливого розподілу вигоди від торгівлі, іноземних інвестицій та інших угод. Для ефективного використання вигід глобалізації необхідно посилити роль і можливості існуючих міжнародних організацій або створити нові, а Україні активізувати свою участь у їх роботі.

У другому розділі – «Трансформаційні процеси та їх вплив на державне управління» – вивчено сутність трансформаційних процесів та їх значення у глобальному суспільстві, охарактеризовано глобальне суспільство як трансформаційну модель соціальної організації; визначено взаємозв'язок трансформаційного розвитку і державного управління в умовах глобалізації та охарактеризовано трансформацію ролі еліти в умовах глобалізації.

Під трансформацією державного управління пропонується розуміти процес вагомої внутрішньої перебудови системи державного управління, що відбувається під дією зовнішніх і внутрішніх факторів та змінює її зміст, форму й принципи функціонування з метою досягнення більш високого ступеня організації її компонентів, підвищення якісного рівня взаємодії між даними компонентами та зростання показників результативності впливу на перебіг соціально-економічних процесів у країні. Такий критерій у трактуванні терміну «трансформація державного управління» визначає конкретне поняття щодо даної наукової категорії, виявляє її труднощі та різнобічність, а відтак вимагає детальнішого дослідження суті змін, що відбуваються в системі державного управління, зазнавши впливу різних чинників, та аргументації шляхів і форм її наступних реформ.

Визначено, що трансформація системи державного управління має нероздільний зв'язок з її розвитком, процесом, у результаті якого змінюється її якість, відбувається перехід з одного якісного стану до іншого, вищого. Виокремлено головні періоди трансформаційного процесу (рис. 2).

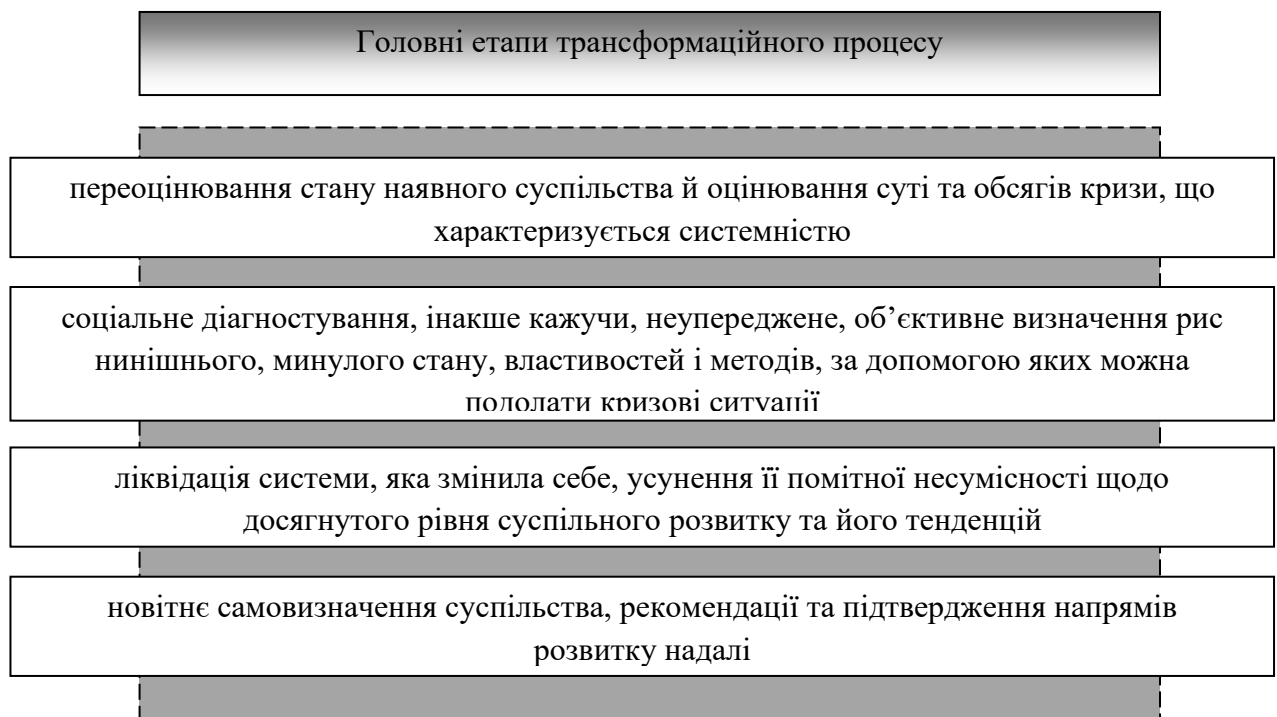

Рис. 2. Модель періодизації трансформаційного процесу

Системний аналіз передбачає п'ять стадій функціонування будь-якої системи. На кожній із них відбувається певна трансформація:

- 1) взаємозв'язок між системою та зовнішнім середовищем;
- 2) виконання системою сукупності правил взаємозв'язку із зовнішнім середовищем;

3) перебудова (адаптація) внутрішньої структури системи, що враховує її внутрішні функції, зважаючи на вплив чинників зовнішнього середовища;

4) врегулювання роботи частин системи як єдиного механізму;

5) перебудова (зміна) системою середовища довкола та власного.

Визначено стадії трансформації системи державного управління:

– на першій стадії взаємозв'язку системи державного управління із зовнішнім середовищем її робота великою мірою залежить від функціонування різних чинників, серед яких – політичні, економічні, соціальні та ін. Вони спричиняють необхідність трансформації. В результаті зазнають змін забезпечення ресурсами, форма і зміст діяльності, вимоги споживачів послуг. Що, своєю чергою, потребує перегляду мети, функцій, засад, конфігурації, способів, правил управління, тобто трансформації внутрішнього середовища системи державного управління. Водночас і власне система держуправління впливає на середовище, змінюючи його стан. Це зумовлює необхідність більш детального вивчення процесів, які в ньому відбуваються, виокремлення відповідних методів, що регулюють його розвиток, пристосування до нових обставин, координацію взаємозв'язку з іншими системами. Отже, взаємозв'язок системи із середовищем формує проблемні обставини для системи, за яких їй треба адаптуватися, підпорядковуватися середовищу чи інтенсивніше його перебудовувати;

– друга стадія передбачає утворення виду (зразка) взаємозв'язку частин (підсистем) системи держуправління між собою і/чи зовнішнім середовищем. Зазвичай при виборі алгоритму взаємозв'язку набувають ваги наслідки аналізу факторів, серед яких – об'єктивні та суб'єктивні, базисні й ситуаційні, внутрішні та зовнішні, керовані й некеровані, ті, які мають відношення до покладання цілей, і ті, що стосуються методів досягнення поставленої мети, та інші, які можуть впливати на функціонування системи державного управління та певних її компонентів;

– третя стадія – стадія перебудови (адаптація) внутрішньої структури системи державного управління, в основі якої – корекція її мети, функцій згідно з цілями розвитку суспільства. Це пов'язано з тим, що зміна мети системи державного управління спричиняє потребу перегляду та зміни суті й зразків виконання функцій, покращення структури та засад роботи, в результаті чого зазнає змін стан системи і в неї з'являється можливість виконувати нові обов'язки. Глобалізація, виникнення нових сфер у народному господарстві, методики створення матеріального, інформаційного та іншого потенціалу, зміни характеру й змісту комунікацій, розвиток відносин власності та інформаційного суспільства спонукають до більш глибоких якісних трансформацій у системі державного управління. Усунення старих і виникнення нових функцій чи робіт щодо тих функцій, які вже існують, спричиняють потребу збільшувати чи зменшувати кількість держслужбовців, обсяги відомостей, потрібних задля ухвалення рішень, нових методик під час утворення структурних підрозділів органів влади, формування між ними взаємозв'язку, оптимізації методики та способів діяльності. Таким чином, мета, функції, будова, методи управління повинні весь час розглядатися та вчасно виправлятися;

– четверта стадія – стадія координації роботи компонентів системи, що є цілісним організмом. Вона передбачає рекомбінацію навантаження між компонентами системи державного управління та координацію їхніх дій.

Наприклад, трансформаційні процеси суб'єкта держуправління повинні віддзеркалювати зміни, яких зазнає об'єкт управління. Реально процеси внутрішніх трансформацій суб'єкта та об'єкта управління – відповідь на зміни, що відбуваються в зовнішньому середовищі та в результаті урахування спільного зацікавлення і прагнення до розвитку в перспективі;

– остання стадія містить характеристику масштабних змін. Зазнаючи трансформації, система держуправління самозмінюється (змінюються стосунки, взаємозв'язки, утворюються нові норми, установи, процеси, методика згідно з потребами суспільного розвитку, напрацьовується нова форма управління) і, крім того, перебудовує навколишнє середовище. І дані процеси відбуваються рівночасно. У цьому разі трансформаційні зміни, які відбуваються в системі, стають приводом для початку так званих нових трансформаційних процесів та є невіддільним елементом її розвитку.

Досліджено глобальне суспільство як трансформаційну модель соціальної організації та виявлено, що глобалізація – це реальність, якої неможливо уникнути. Сучасний глобалізм сформувався під впливом певних політичних, науково-технологічних, економічних та соціальних факторів і тепер сам впливає на дані фактори. Глобалізація – явище закономірне, породжене великим еволюційним переломом. По-перше, людство почало переходити від епохи панування людських об'єднань на рівні суспільств до епохи панування людських об'єднань на рівні надсуспільств, по-друге, еволюційний процес став проєктованим і керованим. Серед науковців відсутня однаковість стосовно проблем і перспектив глобалізації, проте в більшості досліджень простежується думка, що всі аспекти глобалізації підпорядковані превалюючому виміру світового ринку. Головними гравцями світового ринку і локомотивом глобалізації є інституційні інвестори (інвестиційні фонди, пенсійні фонди, банки, страхові компанії, маклерські контори, великі закупівельні організації та фінансові біржі).

Досліджено трансформаційний розвиток і державне управління в умовах глобалізації, в результаті чого з'ясовано, що трансформацію зумовлює реалізація певних цінностей, які є визначальними для суб'єктів глобального об'єднання і здійснюються відповідними методами. У випадку відповідності такої ціннісної системи колу загальнолюдських інтересів виявляються не потрібними насильницькі трансформаційні методи. Якщо згадані цінності відповідають інтересам певної країни чи громади, то, однозначно, потрібні відповідні силові методи. Враховуючи це, можлива ідентифікація таких трансформаційних методів: відкритих (зумовлених тим, що реалізується спільна система інтересів між країнами), силових (окрема держава нав'язує систему інтересів, яку неможливо узгодити з життєдіяльністю іншої країни). Саме в силових методах трансформації полягає низка значних викликів для функціональної роботи національного апарату держуправління, адже через них держава втрачає можливість самостійно обирати трансформаційну політику в обставинах глобалізаційних процесів. Силовим трансформаційним методам притаманні тоталітарні ознаки, через що виникають та поглиблюються певні кризові стани в контексті суспільно-політичного та економічного поступу країни. Внаслідок таких кризових станів, зумовлених насильницькою

трансформацією, може виникати безліч міжлюдських, міждержавних і міжцивілізаційних конфліктів.

Охарактеризовано трансформацію ролі еліти в умовах глобалізації. Це дало змогу стверджувати, що стосовно центру управління процесами глобалізації думки різняться. Так, одні науковці вважають, що координаційний центр глобалізації відсутній, інші переконані, що їх кілька і розміщуються вони в розвинених країнах, а треті, і ми дотримуємося тієї ж думки, вважають, що сьогодні локомотивом глобалізації є США. Глобалізація несе для країн, що розвиваються, як загрози, так і можливості. Кінцевий результат залежить від національної еліти. Або вона розраховуватиме на швидкі дивіденди у вигляді позик міжнародних фінансових інститутів, або почне проводити власну незалежну політику, відстоюючи національні інтереси. Прикладів для наслідування достатньо: з колишнього соцтабору – Китай, з-поміж країн третього світу – Південна Корея, Сінгапур та ін.

У **третьому розділі** – *«Глобальні проблеми сучасного розвитку системи державного управління: передумови і наслідки»* – проаналізовано передумови та наслідки глобальних проблем сучасного розвитку системи державного управління. Досліджено міжнародний тероризм, транснаціональні корпорації, інформаційну складову державного управління і трансформаційний вплив глобалізації на економічні й демократичні процеси.

Проаналізовано міжнародний тероризм як складову глобалізаційних процесів і з'ясовано, що розрізнені дії окремих країн не достатні для ефективного протистояння тероризму. Боротьба з тероризмом вимагає участі всіх країн світової спільноти, тим більше в умовах глобалізації світових процесів, і приводить до необхідності розробки комплексних міжнародних підходів та єдиних методик протистояння різним терористичним проявам. Міжнародний тероризм є складним суперечливим явищем, що стає однією зі світових проблем людства та загрозою для міжнародного й внутрішньодержавного порядку. Перебуваючи в безпосередньому зв'язку з рухливим глобалізаційним процесом, його ескалація обумовлюється значною кількістю причин – соціально-економічних, політичних, культурних, технологічних, психологічних та інших.

Глобалізація економіки прискорювалася останніми десятиріччями, коли різні ринки, в тому числі й капіталу, технології та продукції, а певним чином і праці, дедалі більше ставали взаємопов'язаними та інтегрованими в різнопланову систему ТНК. Такі доволі авторитетні і на належному рівні сформовані організації весь час намагаються налагодити нові зв'язки у промисловості, втілювати продуктові розробки, дизайн, забезпечувати товарну універсальність та маркетинг. Вони весь час спрямовані на розвиток, прагнуть до нових ринків, змагаються за єдині правила промислової гри, а також виконують обов'язки важливого інструменту глобалізації ринків за допомогою збільшення інформаційної інфраструктури, яка прискорює результат і зменшує затрати господарських операцій. Незважаючи на це, деяка частина ТНК функціонує в традиційному торговому секторі. Загалом світові компанії підтримують промислову реструктуризацію багатьох держав, що розвиваються, впроваджуючи нові галузі (наприклад автомобільну, нафтохімічну, машинобудівну, електронну тощо), та модернізуючи традиційні, зокрема текстильну та харчову промисловості.

В результаті кожної з трьох попередніх революцій у розвитку інформаційно-комунікативних технологій відбувалися зміни в методиці державного управління. З одного боку, змінювалася технічна й технологічна база накопичення, оброблення та передавання даних у системі суб'єктів державного управління, з другого – трансформувалося та ускладнювалося суспільство й певні його галузі як об'єкти державно-управлінського впливу. З розгортанням четвертої інформаційної революції особливості причинно-наслідкових зв'язків у поєднанні з розвитком інформаційних та комунікативних, державних та управлінських методик почали змінюватися на протилежні. В країнах з передовими технологіями держава скеровує розвиток інформатизації та визначає стратегічною метою державного управління розвиток нового виду соціуму – інформаційного, а точніше – глобального інформаційного суспільства. Ще одним суттєвим результатом даної зміни буде вагоме зменшення функцій державного управління на національному рівні на користь, з одного боку, глобального наднаціонального управління, а з другого – на користь громадянського суспільства, місцевого самоврядування і приватного сектору.

Підвищити інформаційну відкритість роботи органів державної влади, забезпечити доступність відповідних даних громадянам та організаціям, а також сформувати механізми громадського контролю за їх роботою можна, створивши: загальнодержавні інформаційні ресурси, а також інформаційні ресурси, які мають відомості щодо діяльності органів державної влади, надавши доступ до них представникам громади та організацій, у тому числі й за допомогою інтернету; єдину систему навігації в інтернеті по інформаційних ресурсах загальнодержавного значення, а також органів державної влади; інфраструктуру місць доступу суспільства до відомостей щодо роботи органів державної влади та державних інформаційних ресурсів; систему обчислення та обробки запитів громадськості щодо надання даних та контролю за їх виконанням; систему оприлюднення та поширення даних щодо роботи органів державної влади; систему свідчення про передачу відомостей в електронному варіанті, правильність її функціонування, а також будь-які кроки щодо її зміни під час міжвідомчого зв'язку, взаємодії органів державної влади з громадянами та організаціями; механізми навчання громадськості у сфері її прав та можливостей застосування ІТ під час співпраці з органами державної влади.

Доведено, що гарантоване втілення усіх ролей управління органів державної влади неможливе без захисту в інформаційному просторі країни потрібного інформаційного потенціалу. Тому захист інформаційного потенціалу також потрібно зарахувати до сектору форм інформаційного забезпечення. Зрозуміло, що, досліджуючи інформаційне забезпечення в системі державного управління як багатовекторний інформаційний процес, у справі такої систематизації доцільно спинитися на його функціональному наповненні. В такому випадку в основі систематизації можна використати список головних інформаційних функцій, що реалізують складові інформаційного забезпечення системи державного управління. Зважаючи на це, розглянемо види інформаційного забезпечення у сфері державного управління (рис. 3).

Рис. 3. Види інформаційного забезпечення у сфері державного управління

Моніторингове дослідження – це сукупність заходів, які реалізують механізм постійного отримання даних на базі всіх доступних відомостей, щоб оцінити і спрогнозувати (з метою контролю) розвиток процесів управління, а також висвітлити умисні загрозливі вчинки щодо системи державного управління в інформаційному середовищі країни.

Інформаційно-аналітичний аспект – сукупність заходів, що реалізують механізми формування інформаційних матеріалів на базі застосування статичного інформаційного потенціалу, здійснення обчислень, формування моделей обставин, аналізу та синтезу відомостей документів і даних, щоб підтримати ухвалення рішень органами державного управління на всіх рівнях.

Організаційно-управлінський аспект – сукупність розпорядчих заходів, яких вживають органи державного управління, їхнє керівництво за допомогою обігу документів, щоб формувати (обґрунтовувати) та приймати рішення, доводити їх до підпорядкованих осіб, організацій для виконання й контролю.

Іміджевий аспект – сукупність заходів, яких вживають, застосовуючи ЗМІ, для висвітлення діяльності системи держуправління. Їхня мета – формування позитивного громадського бачення в соціумі та на міжнародній арені, а також підтримка зростання престижності роботи системи державного управління в українському суспільстві та на міжнародних теренах.

Морально-психологічний аспект – комплекс заходів щодо формування, підтримання та поновлення у працівників системи державного управління моральних і психологічних якостей, їхнього морального та психологічного стану на тому рівні, який необхідний для успішного виконання завдання відповідно до призначення.

Конфіденційність інформаційних баз даних – комплекс правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, які гарантують зберігання, повноту даних (інформаційного потенціалу) та відповідні правила доступу до них (нього).

Названі види є базовим переліком складників інформаційного забезпечення системи державного управління, що забезпечує виконання функцій управління відповідно до будь-якого напрямку суспільної діяльності.

Головними напрямками покращення рівня захисту об'єктів загальної інформаційно-технологічної інфраструктури органів державної влади на сьогодні мають стати: гарантування комплексної методики, щоб вирішити завдання інформаційної безпеки, враховуючи необхідність диференціації її рівня в різних органах державної влади; розроблення форми загроз інформаційній безпеці; окреслення вимог та факторів визначення уразливих об'єктів інформаційно-технологічної інфраструктури, формування списку важливих об'єктів, що потребують захисту, напрацювання заходів щодо такого захисту та механізму контролю за дотриманням певних вимог; гарантування продуктивної перевірки становища інформаційної безпеки; покращення нормативно-правових засад і методики у сфері захисту державних інформаційних систем та потенціалу, створення комплексних правил погодження технічних завдань, щоб забезпечити інформаційну безпеку державних інформаційних систем і потенціалу; здійснення відповідними органами державної влади атестації державних інформаційних систем і потенціалу, які використовуються в роботі органів державної влади, та контролю їх відповідності запитам інформаційної безпеки; формування фізично ізольованого телекомунікаційного сектору спеціального призначення, який може забезпечувати в електронному вигляді обмін даними, що містять державні таємниці, та обмежений колом органів державної влади; покращення методів захисту даних, систем забезпечення безпеки обігу документів в електронному вигляді, порядку контролю за діяльністю держслужбовців щодо роботи з даними, розвиток і покращення захищених методів обробки відомостей загального використання, систем центрів засвідчення у сфері електронного цифрового підпису, а також систем їх сертифікації та аудиту.

Виявлено, що максимальної доцільності економічного розвитку можна досягти у випадку, коли мета національних регуляторів взаємопов'язана з кінцевою метою розвитку глобальної економіки загалом, що, своєю чергою, сприяє ліквідації незлагодженості дій регуляторів певних країн (табл. 1).

Названо головні критерії, які мають вплив на розвиток процесу демократизації суспільства на сучасному етапі глобального існування (рис. 4).

Історична природа демократії полягає в тому, що вона є міжформаційним феноменом, який був супутнім становленню передусім західної цивілізації на всіх етапах її розвитку. Демократія виникає практично на кожній формаційній стадії – у своїй специфічній формі. Вона, зазвичай, виявляється початковою фазою кожної формації. Нова фаза знаменується появою нових форм демократії, а також розширенням масштабів демократичного процесу. Замість лінійної перспективи, що очікують прихильники дихотомії «традиційне суспільство – сучасне», ми спостерігаємо циклічно перервний характер демократичного процесу/

Система потенційних економічних ефектів від поглиблення міжнародної співпраці у контексті глобалізації

Показник	Потенційні економічні ефекти
Вигода від трансакційних затрат	Стимулювання торгівлі, що спрямовується на зменшення затрат експортерів на перевезення товарів, які проходять через кордон. Завдяки співпраці на регуляторній основі можна зменшити затрати в результаті скорочення потреби у багаторазовій сертифікації товарів
Вигода від обсягу	Взаємна адаптація, спрямована на збільшення вигоди від обсягу, що базується на розширенні виготовлення товарів шляхом усунення диференціювання для різних національних ринків
Запорука стосовно капіталу	Безпосереднє іноземне інвестування – уразливе до ризику затрат внаслідок непослідовних дій національних урядів. Через це виникає потреба обмежити такі дії. Компанії обмежуються можливостями стосовно управління подібними ризиками, використовуючи страхування
Зниження політичних ризиків	Зростання відкритості й прогнозованості політичних умов у держав-партнерів завдяки встановленню методів контролю, оскільки політична асоціація збільшує очікувані прибутки майбутніх інвестицій
Страховання світової торгівлі	Формування ринку на рівні регіону та політична асоціація зменшують можливі затрати експортерів у результаті усунення їх з ринків експорту через торговельну війну
Зниження волатильності бізнес-циклів	Залежно від рівня асинхронності бізнес-циклів регіональних економік, зміцнення регіональної інтеграції, яка характеризується більш тісною політичною співпрацею, можна домогтися скорочення волатильного попиту
Збільшення конкурентоздатності на внутрішніх ринках	Зменшення вхідних перепон у результаті кооперативного ослаблення та регуляторної співпраці. Наприклад, зміцнення конкурентного потенціалу стосовно підприємств, що проводять власну діяльність на багатьох національних ринках, може спровокувати ефект збільшення вибору для національних споживачів
Зменшення затрат на забезпечення добробуту для суспільства	Світова економічна інтеграція вивчається щодо контексту збільшення переліку питань, які існують за межами продуктивного контролю з боку певних країн, та запитів – з боку приватного сектору стосовно зменшення затрат під час проведення діяльності на базі делегування повноважень із забезпечення певного суспільного добробуту наднаціональним інституціям. Зважаючи на збільшення маневреності чинників виробництва, механізм оподаткування повинен стати конкурентоздатним у сфері залучення капіталу
Сприяння політичному реформуванню	Процес інтеграції визначає формування системи, яка дозволить країнам виконувати зобов'язання стосовно не лише національних, а й міжнародних інтересів, зважаючи на ряд немитного інструментарію політики, який може стати перешкодою торгівлі та економічної інтеграції. Намагання уникнути дотримання односторонніх зобов'язань на базі консультацій чи утворення незалежних інституцій можуть бути менш продуктивними

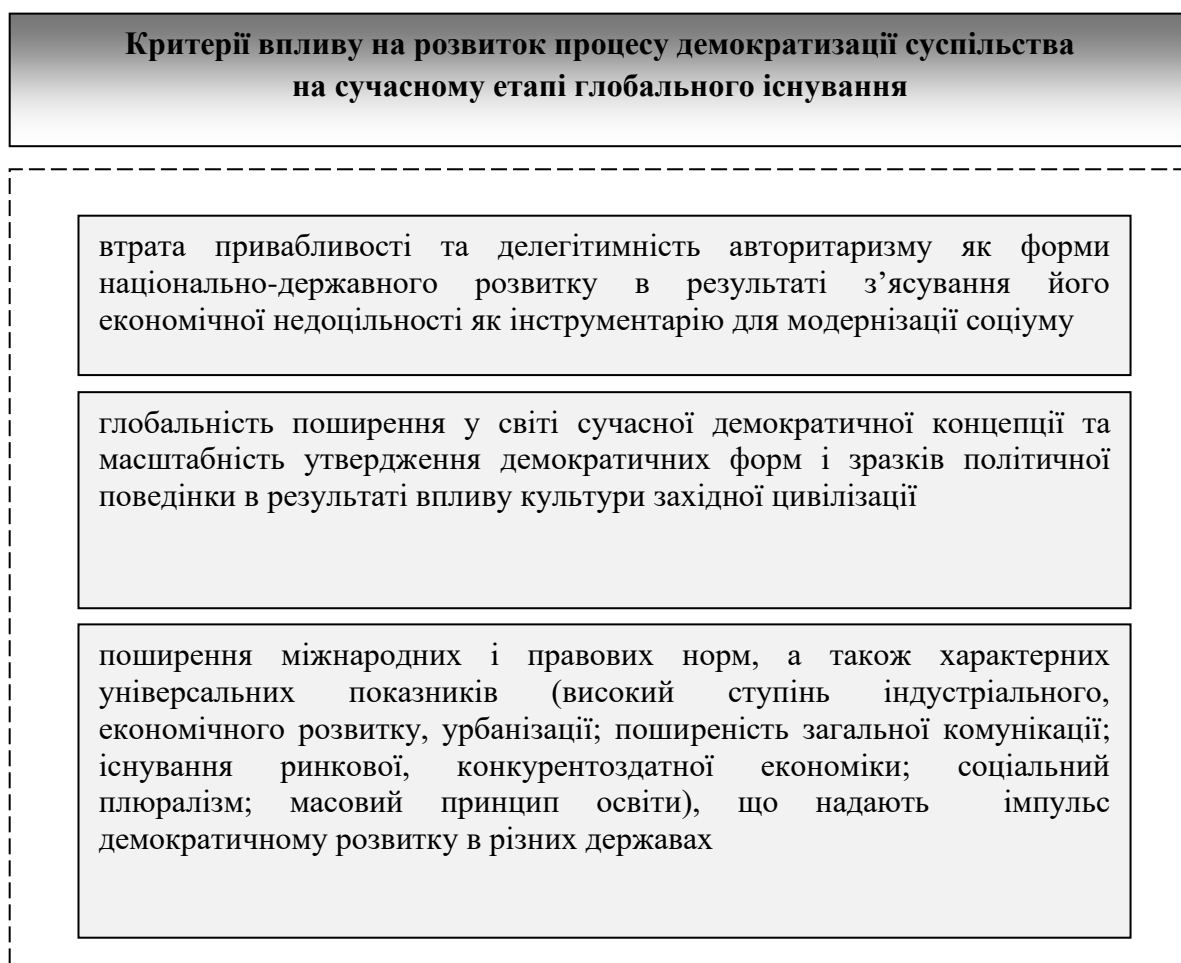

Рис. 4. Критерії впливу на розвиток процесу демократизації суспільства на сучасному етапі глобального існування

У **четвертому розділі** - «*Розвиток системи державного управління України у процесах глобалізації*» - оцінено стан системи державного управління України в процесах глобалізації, визначено вплив різних чинників на її розвиток.

На сьогодні головне завдання для нашої держави – швидко реалізувати проголошені реформи у різноманітних сферах, довести їх до кінця, виконати взяті відповідні зобов'язання. Європейські партнери очікують від України більш рішучих і послідовних практичних кроків щодо протидії корупції, прискорення проголошених реформ, реального покращення судової і правоохоронної діяльності, що базується на принципах, в основі яких лежать верховенство права, неухильне дотримання прав громадян, зокрема й іноземних, які законно перебувають в Україні, відданість свободі слова і подальша її практична підтримка.

У межах євроінтеграції здійснюються трансформації, що безпосередньо стосуються публічного управління. Ці зміни відбуваються у структурах виконавчої влади, регіональному управлінні, державній службі, стосуються посилення впливу громадського сектору на управління. Трансформації є результатом роботи різноманітних консультативних структур за участю іноземних експертів, реалізації міжнародних освітніх і наукових програм, підготовки програмних документів, створення окремих структурних підрозділів в органах виконавчої влади. Тут можна визначити як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних можна віднести,

зокрема, запровадження розмежування політичних та адміністративних функцій і посад, створення інституту державних секретарів. Остання новація – створення у міністерствах директоратів європейської інтеграції та стратегічного планування, проведення в деяких міністерствах функціонального аудиту за допомогою західних експертів. Водночас є негативні приклади. Зокрема, порочна практика призначення на керівні посади в органи виконавчої влади та державні корпорації іноземців.

Регіональні інтеграційні процеси забезпечують об'єднання потужностей країн, формування міцних наднаціональних структур, високий рівень загального фінансово-економічного потенціалу, що може протистояти глобальним фінансовим загрозам. А потребу узгодити єдину позицію у політиці на внутрішньому та зовнішньому рівні зумовлює увага до держави як до основного гаранта інтересів нації. Провідним державам-лідерам регіональних інтеграційних об'єднань такий об'єднаний процес необхідний для того, щоб вирішити, насамперед, свої завдання, зокрема за рахунок інших учасників. Тому є загроза невиправданих очікувань стосовно того, щоб уникнути фінансових небезпек, пов'язаних із залежністю від лідерів у тому разі, коли відносини учасників спираються на непаритетні засади. У багатьох регіонах це відбувається доволі повільно, але регіони зараз набирають усе більшої ваги в економіці світу. І переходять не лише на рівень консолідації великих або малих сил. Їх спонукає сильний позитивний ефект, якого неможливо досягти за сепаратного господарювання. Але тут важливо забезпечити загальну координацію зусиль, яких має докладати уся спільнота.

Виявлено, що головними ризиками цивілізаційного розвитку України у контексті глобалізації для нашої держави є:

- суперечливість залежності від того, що світова ринкова кон'юнктура перебуває у нестійкому стані;
- ризик неефективної підприємницької діяльності компаній, що не витримують конкуренції із закордонними компаніями;
- затрати в економічному сенсі від того, що виконуються статутні вимоги, які декларують деякі міжнародні організації;
- ризик, пов'язаний з міжнародним тероризмом, нелегальною міграцією, контрабандою товарів, що є забороненими, та решти наслідків, які виникають, якщо лібералізувати прикордонний і митний режим;
- негативний вплив масової культури на систему національно-культурних цінностей; додаткові проблеми глобального значення.

Зважаючи на все це, реформаторська робота уряду та громадянського суспільства нашої держави має бути спрямована, насамперед, у політичному плані – на те, щоб розвинулась і зміцніла парламентська демократія; в економічному плані – на те, щоб побороти бідність; в культурно-духовного розвитку – на поєднання традицій та новаторських досягнень у всіх життєвих сферах людства. Держава, не претендуючи на керування процесами у сфері культури, повинна підтримувати перспективні напрями, якими збагачується національна духовна скарбниця.

У **п'ятому розділі** - *“Нова цивілізаційна модель глобалізаційного розвитку України в кінці ХХ – початку ХХІ століття”* - здійснено аналіз стану, проблем та перспектив взаємовідносин Україна-НАТО та їх впливу на інтеграційні, політичні й економічні процеси в Україні.

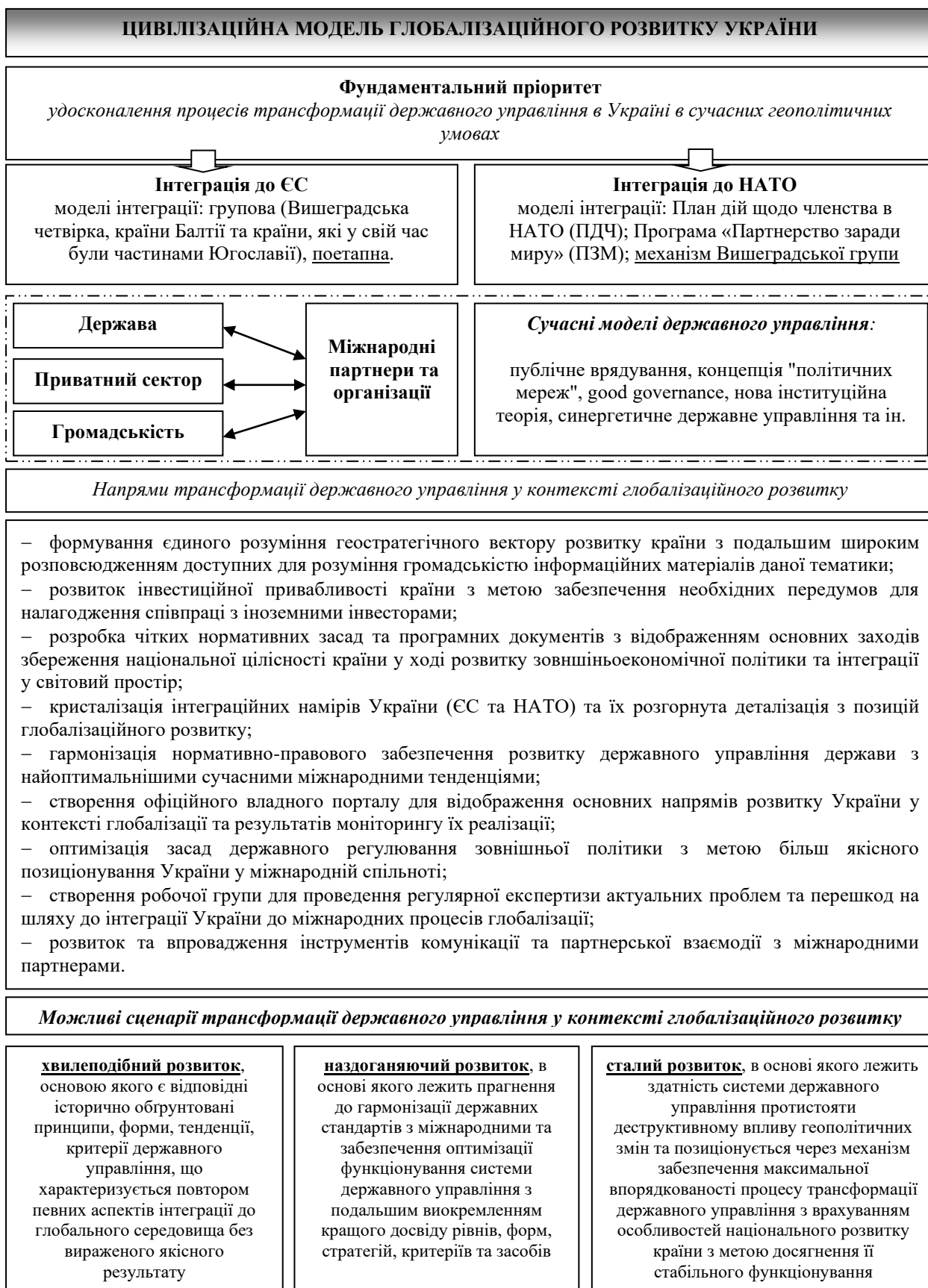
Виявлено, що питання геополітичного виміру політики НАТО європейського та євроатлантичного напрямку є важливим, з огляду на подальшу діяльність, яку провадитиме Альянс. Розбіжності та протиріччя в межах європейського та євроатлантичного простору не сприяють ефективній реалізації механізмів протидії сучасним викликам і ризикам стосовно безпеки. Зважаючи на це, виникає потреба детального аналізу сутності причин, які є дестабілізуючими, для того, щоб виробити сучасні ефективні засоби регулювання суперечностей. Позитивний момент полягає в активізації сил НАТО, спрямованих на те, щоб розширити і поглибити стратегічне політичне та військове співробітництво країн-членів і країн-кандидатів аби виробити спільні рішення задля підвищення рівня безпеки на території європейського та євроатлантичного регіону. Збільшенням кількості, так би мовити, навчань «нетрадиційного типу» надає можливість для розвитку альтернативних варіантів щодо уникнення деструктивних процесів і боротьби з ними в різноманітних сферах. Через високу динамічність розвитку процесів на такому рівні, як регіональний або глобальний, у НАТО виникає потреба консолідувати зусилля, спираючись на колективний підхід, для того щоб виробити стратегічно важливі практичні рішення у галузі, пов'язаній з підтриманням безпеки та оборонної здатності на високому рівні.

Запропоновано нову цивілізаційну модель глобалізаційного розвитку України (див. рис. 5).

Варто зауважити, що уявлення про організаційні та функціональні засади системи державного управління пройшли тривалий шлях становлення та розвитку. На кожному етапі було сформовано принципові моделі державного управління, причому сучасними моделями є публічне врядування, концепція "політичних мереж", good governance, нова інституційна теорія, синергетичне державне управління та ін.

Вплив міжнародної глобалізації створює необхідність впровадження нової моделі цивілізаційного розвитку України, бажаним сценарієм якої є саме сталий розвиток, в основі якого лежить здатність системи державного управління протистояти деструктивному впливу геополітичних змін та позиціонується через механізм забезпечення максимальної впорядкованості процесу трансформації державного управління з урахуванням особливостей національного розвитку країни з метою досягнення її стабільного функціонування.

Вступ до ЄС та НАТО не можливий без вирішення внутрішньополітичних проблем. Перш за все зміцнення демократії, захисту прав і свобод людини, зміцнення громадянського суспільства, утвердження незалежної судової влади, викорінення корупції. Необхідно активніше вивчати досвід країн, які вже інтегрувалися у міжнародний простір, щоб не повторювати помилок, не гаяти даремно час і ресурси. Система оборони України має бути реформована так, щоб вона була підготовленою до конфліктів майбутнього, а не воєн минулого. Це складне завдання з огляду на те, що доводиться не створювати з нуля, а реформувати те, що є. Тому що до об'єктивних труднощів додається внутрішній спротив системи.

5. Нова цивілізаційна модель глобалізаційного розвитку України

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає у науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад трансформації державного управління в умовах глобалізації та розробці практичних пропозицій щодо удосконалення даного процесу. Результати, отримані в процесі дослідження, підтверджують досягнення поставленої мети й вирішення завдань, дають підстави сформулювати наступні висновки і практичні рекомендації.

1. Охарактеризовано історичні засади становлення державного управління, природу та еволюцію становлення держави, а також з'ясовано особливості нових підходів до управлінської діяльності в умовах глобалізації. Виявлено, що теорія державного управління довгий час розвивалась у руслі загальної політологічної традиції і лише в кінці XIX століття стала виокремлюватися як самостійна сфера наукових досліджень. Перший етап охоплює період з 1887 до 1920 років. Предмету державного управління в Америці поклала початок розвідка, що вийшла під назвою «Дослідження управління», яку написав Вудро Вільсон 1887 року, майже через сто років після заснування американської системи врядування. Другому етапу розвитку теорії держуправління відповідає період з 1920 по 1950 рр. Великого успіху цими роками було досягнуто американцями. Вони могли експериментувати, стрімко вводючи нові курси, один з яких - теорія держуправління, що дало поштовх для розвитку і сприяло поширенню нового наукового напрямку. Третій етап, що надав розвитку теорії адміністративно-державного управління, припадає на 50-ті рр. - початок XXI ст. Роль найвпливовіших напрямів у цей період належить поведінковому, системному і ситуаційному. Запропоновано наукове бачення взаємозв'язку державного управління та процесу світової глобалізації, що зумовило появу нових підходів до управлінської діяльності у межах суспільства, таких як: заміна традиційного управління, що спиралося на застосування повноважень влади, на гнучкіші; заміна процедур чіткого бюрократичного характеру зорієнтованістю на підвищення якості публічного обслуговування. За таких умов цілий ряд чинників політичного, соціально-економічного та інституційного характеру спричинив нову форму державної управлінської діяльності, що отримала назву «публічне адміністрування». Проаналізувавши основні підходи науковців різних епох до визначення поняття «державне управління», запропоновано власне визначення. Так, на наш погляд, під державним управлінням варто розуміти сукупність теоретичних та практично-прикладних засад здійснення організаційної діяльності, спрямованої на комплексний соціально-економічний і культурний розвиток держави та її окремих територій з відповідним нормативно-правовим супроводом з метою реалізації визначеної державної політики і створення належних умов для життя та діяльності суспільства. Запропоновано класифікацію наукових підходів до визначення поняття «глобалізація». Проаналізувавши основні підходи науковців, запропоновано розуміння сутності поняття «глобалізація»: глобалізація є процесом глибокого та інтенсивного розвитку економіки, політики, соціальної сфери, що розгортається на міжнародному рівні під впливом різноманітних глобальних процесів (рух товарів та послуг на міжнародному рівні, факторів виробництва, розвиток інноваційних ресурсів, інтернаціональність виробничих галузей економіки, транснаціоналізація,

інфраструктурний розвиток, стратегічний менеджмент), та інституцій (інституції лібералізації товарів, інституції регулювання економіки, політики та соціальної сфери), метою якого є ефективна трансформація та посилення впливу глобальних рушійних сил на збалансований розвиток окремих країн.

2. Досліджено сутність трансформаційних процесів та їх значення у глобальному суспільстві, охарактеризовано глобальне суспільство як трансформаційну модель соціальної організації. Проаналізувавши основні підходи до розуміння поняття «трансформація державного управління», запропоновано власне визначення. Так, на наш погляд, під трансформацією державного управління варто розуміти процес вагової внутрішньої перебудови системи державного управління, що відбувається під дією зовнішніх і внутрішніх факторів та змінює її зміст, форму й принципи функціонування з метою досягнення вищого ступеня організації її компонентів, підвищення якісного рівня взаємодії між даними компонентами та зростання показників результативності впливу на перебіг соціально-економічних процесів у країні. Глобальна політика розвивається циклічно (у зв'язку з цим теорію Модельскі часто називають теорією довгих хвиль у глобальній політиці). Довгі хвилі – це спосіб функціонування глобальної політики в часі. Кожен цикл глобальної політики синхронний двом довгим хвилям глобальної економіки або двом циклам Кондратьєва, що являють собою спосіб розвитку глобальної економіки. Системні фази циклів глобальної політичної системи мають такий вигляд: 1) глобальна війна (global war), 2) світова держава (world power), 3) делегітимація (delegitimation) і 4) деконцентрація (deconcentration). Тривалість фаз – 25-30 років. З моменту виникнення глобальної політичної системи наприкінці XV ст. минуло чотири цикли і йде п'ятий – американський. Глобальні світові процеси неможливо увібрати в рамки будь-якого одного теоретичного напрямку. Українська держава не може стояти осторонь тих процесів, які відбуваються у світі, щоб не залишитись на узбіччі цивілізації, а зайняти гідне місце серед рівних. Для цього необхідно врахувати світовий історичний досвід сильних країн щодо формування політичної системи країни, економічних взаємовідносин, культурного розвитку, ідеологічного забезпечення.

3. Визначено взаємозв'язок трансформаційного розвитку і державного управління в умовах глобалізації та охарактеризовано трансформацію ролі еліти в умовах глобалізації. Запропоновано наукове бачення взаємозв'язку державного управління та процесу світової глобалізації, що зумовило появу нових підходів до управлінської діяльності у межах суспільства, таких як: заміна традиційного управління, що спиралося на застосування повноважень влади, на гнучкіші; заміна процедур чіткого бюрократичного характеру, на зорієнтованість на збільшення якості публічного обслуговування. В таких умовах цілий ряд чинників політичного, соціально-економічного та інституційного характеру спричинив нову форму державної управлінської діяльності, що отримала назву «публічне адміністрування». Аналіз комбінації суб'єктів суспільства дозволяє стверджувати, що стабільність можлива лише у двох варіантах: «сильний народ – сильна еліта» і «слабкий народ – слабка еліта». Варіант «сильний народ – слабка еліта» є основою для нестабільності та конфліктів. Народ своєю працею створює ресурси, а еліта їх промотує – це вже привід для невдоволення, революції. У ході дослідження виділено основні тенденції

оновлення правлячої еліти у державному управлінні, а саме: революційна тенденція виявляється тоді, коли активізується контреліта, що є претендентом на владу, водночас шлях до влади передбачає необхідну підтримку мас, що спонукають її до активних трансформацій у системі правлячої еліти; виявлення аристократичної тенденції вбачається у бажанні передачі влади до спадкоємців або найближчих соратників, через що еліта повільно вироджується; сутність демократичної тенденції полягає у включенні до групи правлячої еліти, активних представників із нижчого класу, що унеможлиблює процес деградації існуючої еліти. Оптимально поєднуючи дві останні тенденції можна досягти найбільш бажаного ефекту у розвитку суспільства, оскільки це забезпечить підґрунтя спадкоємності та стабільності у державному управлінні країною та якісне оновлення правлячої еліти.

4. Проаналізовано передумови та наслідки глобальних проблем сучасного розвитку системи державного управління. Міжнародний тероризм – така форма тероризму, що проходить за межами місцевих конфліктів та є найбільшим викликом для розвитку нинішнього суспільства. Інтернаціональність тероризму демонструється завдяки закономірній взаємодії різнопланових місцевих терористичних угруповань. В першу чергу, це стосується взаємодії терористичних угруповань між країнами щодо виконання спільного глобалізаційного інтересу. До 2019 року найбільше постраждали від тероризму такі країни: Афганістан, Ірак, Нігерія, Сомалі, Сирія, Пакистан, Єгипет, Конго, Центральноафриканська Республіка та Індія. В Україні проблематика опору міжнародному тероризму стала особливо актуальною після початку воєнного конфлікту з боку Російської Федерації. Терористичні збройні угруповання, які проводять свою діяльність на територіях, що непідконтрольні Україні, мають широку підтримку політичної еліти з країни, яка є агресором. Для того, щоб вирішити вищезазначену проблематику, необхідно вдосконалити національне законодавство, посилити санкції щодо країн, які висловлюють підтримку тероризму, координувати зусилля та тісну співпрацю між усіма міжнародними організаціями щодо боротьби з тероризмом. Якщо спільнота перебуває в глибокій кризі, передусім ідеологічній та державно-правовій системи, виникає тероризм. У такій спільноті з'являються різнопланові опозиційні угруповання, які можуть бути політичними, соціальними, національними, релігійними і які ставлять під сумнів законність діючої влади. Щодо результатів впливу глобалізаційних процесів міжнародної економіки на розвиток світового бізнесу, то транснаціональні корпорації розвинених держав отримують більше позитивних моментів. Узагалі глобалізація має позитивні наслідки переважно для тих держав, які є промислово розвиненими, що значною мірою підкріплюється їхнім вагомим виробничим і технічним, фінансовим та економічним ресурсом. Водночас соціальні та економічні результати в менш розвинених державах є доволі суперечливими та більшою мірою визначаються негативними аспектами. Загалом у менш розвинених країнах планети позитивні наслідки глобальних процесів визначаються меншою мірою, а негативні – більшою, порівнюючи з найрозвиненішими державами світу. Що стосується інформаційного середовища державного управління, то варто виділити наступні проблеми: практична реалізація відповідних функцій в органах державної влади часто має несистемний, спонтанний характер, доповнений людським фактором; відсутня або недостатньо розроблена

нормативно-правова база, що регламентує процес отримання оцінок діяльності органів державної влади з боку громадськості; недостатня кількість та якість теоретичних розробок і практичних методик з питань інформаційного забезпечення органів державної влади; не визначені організаційні форми реалізації інформаційного забезпечення органів державної влади. Запропоновано класифікацію видів інформаційного забезпечення у сфері державного управління, що включає: моніторингове дослідження; інформаційно-аналітичний аспект; організаційно-управлінський аспект; іміджевий аспект; морально-психологічний аспект; конфіденційність інформаційних баз даних.

5. Запропоновано шляхи підвищення інформаційної відкритості роботи органів державної влади України в умовах глобалізації, які можна реалізувати, створивши: загальнодержавні інформаційні ресурси, а також інформаційні ресурси, які мають відомості щодо діяльності органів державної влади, надавши доступ до них представникам громади та організацій, у тому числі й за допомогою мережі Інтернет; єдину систему навігації в мережі Інтернет по інформаційних ресурсах загальнодержавного значення, а також органів державної влади; інфраструктуру місць доступу суспільства до відомостей щодо роботи органів державної влади та державних інформаційних ресурсів; систему обчислення та обробки запитів громадськості щодо надання даних та контролю їхнього виконання; систему оприлюднення та поширення даних щодо роботи органів державної влади; систему свідчення про передачу відомостей в електронному варіанті, її правильності, а також будь-яких кроків щодо її зміни під час міжвідомчого зв'язку, взаємодії органів державної влади з громадянами та організаціями; механізми навчання громадськості у сфері її прав та можливостей застосування ІТ під час співпраці з органами державної влади.

6. Оцінено стан розвитку системи державного управління України у процесах глобалізації, визначено вплив чинників на розвиток системи державного управління України. Роль основної передумови для перетворень в Україні належить тісному співтовариству з Євросоюзом, в якого наша молода держава запозичує досвід. Проте європейську орієнтацію слід усвідомлювати як відправну точку, як початкову фазу в соціокультурному та соціально-політичному мисленні загалом, тоді це перетвориться на реальну основу для зрушень у державі. Коли відбуваються євроінтеграційні процеси, найважливіша складова трансформацій усередині країни – це пристосування до євростандартів. Наша країна активно долучається до регіоналізаційних та глобалізаційних процесів, працюючи над посиленням зовнішньоекономічних зв'язків із державами та об'єднаннями інтеграційного спрямування, укладаючи торговельні угоди. Не доводиться сумніватися в тому, що Україна прагне збільшити свій товарний експорт, і для цього їй треба посилено залучатися до процесів регіоналізації, які допомагають його посилити. Водночас, основним результатом долучення України до процесів регіоналізації та глобалізаційних перетворень буде прискорений вступ до Європейського Союзу, оскільки, отримавши членство, наша країна зможе максимально влитися в інтеграційні процеси і надалі їй участь практично полягатиме в тому, що укладатимуться регіональні торговельні угоди у межах Євросоюзу із державами та організаціями, які вже співпрацюють з ЄС на основі таких угод. Попри те, що галузь

держуправління розвивається, доводиться говорити про наявність методологічної безпорадності та політико-ідеологічної заангажованості, якими характеризується сучасна українська державотворча думка, коли йдеться про необхідність проаналізувати суперечливі процеси, пов'язані із глобалізацією. Проаналізувавши динаміку позицій України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності, попри підвищення Україною рейтингової позиції 2017-2018 рр. на чотири щаблі, показник України погіршився за чотирма з дванадцяти критеріїв, а точніше, 13 пунктів за рівнем ефективності ринку праці, 3 – за рівнем інфраструктури, 2 – за рівнем вищої освіти і профпідготовки та 9 – за рівнем інноваційної складової. 2013-2014 рр. Україна за оцінкою інноваційного складника індексу глобальної конкурентоспроможності посіла останню (93) позицію за останні 5 років. Упродовж 2014-2017 рр. відбувається поступове покращення її позицій, але в 2017-2018 рр. відбулось різке їх погіршення. Рейтинг нашої країни відповідно до даних індексу глобалізаційного рівня КОФ значно змінився: у 2017 р. найрозвиненішим був політичний складник, що відчутно втратив силу на початок 2018 р. Проте відбулися позитивні перетворення в економічному компоненті, що дуже покращив свою позицію у 2018 р. порівняно з 2017 р. (2017 р. – 63 рейтингове місце; 2018 р. – 26 рейтингове місце). Виділено перелік головних ризиків цивілізаційного розвитку України у контексті глобалізації для нашої держави, що включає: суперечливість залежності від того, що світова ринкова кон'юнктура перебуває у нестійкому стані; ризик неефективної підприємницької діяльності компаній, що не витримують конкуренції із закордонними постачальниками; підвищення рівня економічних втрат від того, що виконуються статутні вимоги, які декларують деякі міжнародні організації; ризик, пов'язаний із міжнародним тероризмом, нелегальною міграцією, контрабандою товарів, що є забороненими, та решти наслідків, які виникають, якщо лібералізувати прикордонний і митний режим; ризик, пов'язаний з негативним впливом масової культури на систему національно-культурних цінностей; додатковими проблемами глобального значення.

7. Здійснено аналіз стану, проблем та перспектив взаємовідносин Україна-НАТО та їх впливу на інтеграційні, політичні й економічні процеси в Україні. Виявлено, що на сьогоднішній день доцільно врахувати вагомні аспекти, від вирішення яких залежить остаточний результат щодо вступу нашої країни в НАТО: відповідно до Статуту НАТО, держава, на чий території тривають військові сутички, не може стати його членом; більша частина населення країни, що претендує на вступ, має схвально ставитися до членства в організації; рівень вітчизняного сектору безпеки України має бути відповідним до стандартів НАТО; у НАТО приймають тоді, коли панує політичний консенсус між усіма країнами Альянсу. За сучасних умов взаємовідносини України і Північноатлантичного Альянсу є важливими для забезпечення обороноздатності нашої держави. Подальші кроки, націлені на повну взаємосумісність України із НАТО не мають альтернативи у нинішній міжнародній та регіональній безпековій обстановці. Виділено найбільш актуальні механізми євроатлантичної інтеграції: План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ), Програму «Партнерство заради миру» (ПЗМ) і механізм Вишеградської

групи. Якщо брати до уваги статутні норми, то членство України в НАТО принесе наступні позитивні результати: здійснення цивілізаційного вибору, буде підтверджена належність України до європейської ціннісної системи, співтовариства просунутих демократичних держав; зміцнення української позиції при вступі до Євросоюзу, посилення авторитету держави на міжнародній арені, її впливовості у розв'язанні проблем міжнародної безпеки; більш гарантовані мир, безпека, внутрішня політична та соціальна стабільність у країні, її політична незалежність, територіальна цілісність і непорушність лінії кордону, невтручання решти країн у внутрішнє життя України; утвердяться демократичні цінності, верховенство права, захист людських прав, активніше використовуватимуться найсучасніші освітні та інформаційні технології, модернізується суспільне життя в кожній сфері; це позитивно вплине на розвиток економіки та інвестиційну привабливість нашої країни, покращиться її інвестиційний клімат, соціальний захист громадян; забезпечуватиметься своя екологічна та технологічна безпека; захищеність власної території від міжнародної терористичної загрози. Інтеграція в НАТО для політичних та економічних процесів України буде полягати в уможливленні: отримання Україною надійних гарантій її національної безпеки, незалежного існування, суверенітету і цілісності території; виходу із геополітичного домінування РФ і переходу до стосунків, орієнтованих на рівноправ'я між державами; вагомі передумови інтеграції до Європи, західних політичних та економічних структур; зміцнілої безпеки на міжнародному рівні і стабільності в Центральній-Східній Європі; зміцнених внутрішніх основ української національної безпеки з допомогою НАТО, використовуючи досвід і підтримку НАТО, щоб покращити в Україні оборонний сектор; формування важливих факторів для того, щоб ліквідувати російську військову присутність в Україні; підвищення світового рейтингу нашої держави; досягнення її посиленої консолідації, зміцнених інституцій, які передбачає громадянське суспільство; прозорої роботи владної верхівки; реально захищених прав і свобод громадян, правове верховенство; зменшеного впливу бізнесу РФ на стан економіки і внутрішньої політики в Україні; заохочення економічного реформування. Крім цього, з'явиться можливість через членство вплинути на підвищення міжнародно-правового статусу держави, а це є підґрунтям для того, щоб забезпечити глобальне партнерство. Зміцненням економіки й національної валюти вдасться підвищити соціальні стандарти і життєвий рівень усіх членів суспільства. Але слід усвідомлювати, що основа розвитку економіки повинна полягати не лише у вступі в міжнародну організацію, а й постійному розвитку у внутрішньодержавному плані.

8. Запропоновано нову цивілізаційну модель глобалізаційного розвитку з метою удосконалення процесів трансформації державного управління в Україні в сучасних геополітичних умовах, що передбачає три сценарії розвитку: хвилеподібний розвиток, основою якого є відповідні історично обґрунтовані принципи, форми, тенденції, критерії державного управління, що характеризується повтором певних аспектів інтеграції до глобального середовища без вираженого якісного результату; наздоганяючий розвиток, в основі якого лежить прагнення до

гармонізації державних стандартів з міжнародними та забезпечення оптимізації функціонування системи державного управління з подальшим виокремленням кращого досвіду, рівнів, форм, стратегій, критеріїв та засобів; сталий розвиток, в основі якого лежить здатність системи державного управління протистояти деструктивному впливу геополітичних змін та позиціонується через механізм забезпечення максимальної впорядкованості процесу трансформації державного управління з урахуванням особливостей національного розвитку країни задля досягнення її стабільного функціонування. З метою удосконалення процесів трансформації державного управління в Україні в сучасних геополітичних умовах виокремлено моделі інтеграції ЄС: групова (Вишеградська четвірка, країни Балтії та країни, які свого часу були частинами Югославії), поетапна та моделі інтеграції до НАТО: План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ); Програма «Партнерство заради миру» (ПЗМ); механізм Вишеградської групи. При цьому запропоновано враховувати наступні сучасні моделі державного управління: публічне врядування, концепція «політичних мереж», good governance, нова інституційна теорія, синергетичне державне управління та ін.

Крім того, на основі проведеного дослідження запропоновано наступні зміни у сфері нормативно-правового забезпечення:

Верховній Раді України:

- розробити Концепцію єдиного національного інформаційного простору та забезпечити його захист від негативних впливів геополітичних чинників та процесів глобалізації;

- розробити Концепцію оптимізації підготовки та діяльності державних службовців в умовах глобалізації щодо розвитку здатності до аналітичного мислення, оцінки змісту актуальних політико-правових та державно-управлінських процесів, прогнозування майбутнього, аналізу наслідків прийнятих рішень у площині розвитку міжнародних відносин, а отже забезпечення модернізації системи державного управління відповідно до сучасних геополітичних умов;

- забезпечити розробку Національної програми розвитку державного управління в умовах глобалізації, яка має включати чіткий комплекс визначальних пріоритетів у діяльності державних службовців саме в умовах глобалізації та систему прогнозування ризиків щодо захисту інтересів державно-управлінського потенціалу з можливими шляхами коригування підходів до управління суспільним процесами всередині країни;

- розробити нові процедури підготовки й ухвалення парламентом та урядом України рішень, що лежать у площині міжнародних відносин із залученням висококваліфікованих кадрів та експертів;

- забезпечити регулярну експертизу нормативно-правового забезпечення щодо його відповідності базовим принципам розвитку відкритого міжнародного середовища з метою формування відповідних правових підстав та механізмів фінансово-економічного стимулювання;

- розробити та впровадити у статистичну звітність усіх рівнів державного управління систему індикаторів сталого розвитку в умовах глобалізації, зокрема у розрізі окремих регіонів;

– законодавчо закріпити нові вимоги щодо високого професіоналізму кадрів на засадах формування раціональної системи органів державного управління, запровадити в практику їх діяльності сучасні ефективні технології і процедури;

– забезпечити посилення дослідної та аналітично-експертної складової з метою трансформації системи державного управління від формально-технократичної до ціннісно-аналітичної, яка б адекватно відповідала сучасним умовам міжнародного суспільного розвитку;

– внести зміни до таких нормативно-правових актів:

Стратегії національної безпеки щодо необхідності збереження незалежності й керованості в політиці, економіці та культурі, забезпечення всіх умов для національної безпеки в нових геополітичних умовах;

Стратегії внутрішньої і зовнішньої політики щодо удосконалення політики односторонньої лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків із країнами, ринок яких освоюється, з одночасним захистом національного ринку та підтримкою внутрішнього виробника, а також зміцнення партнерської співпраці на міжнародному рівні з метою досягнення глобальних цілей сталого розвитку на базі транскордонної взаємодії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Шкурат І. В. Трансформація державного управління в Україні в умовах глобалізації: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ, 2019. 310 с.

2. Шкурат І. В. Глобалізація – це ризики, але й можливості. *Вісник НАДУ*. 2005. № 3. С. 474-482.

3. Шкурат І. В. Концептуальні підходи до вивчення структури методології державного управління. *Держава та регіони*. Серія: Державне управління. 2006. № 3. С. 213-219.

4. Шкурат І. В. Теоретичні підходи до аналізу походження держави. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. / редкол.: С.М.Серьогін (головн. ред.) та ін. Д.: ДРІДУ НАДУ. 2006. Вип. 3 (25). С. 38-49.

5. Шкурат І. В. Методологічні та методичні підходи до вивчення еліти в умовах глобалізації. *Держава та регіони*. Серія: Державне управління. 2006. № 4. С. 197-204.

6. Шкурат І. В. Демократичний потенціал державного управління в контексті економічного розвитку. *Вісник НАДУ*. 2006. № 4. С. 71-79.

7. Шкурат І. В. Державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства: генеза наукових підходів. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2014. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2014_2_9.

8. Шкурат І. В. Глобальне суспільство як трансформаційна модель соціальної організації. *Право та державне управління*. 2019. № 3(1). С. 195-200.

9. Шкурат І. В. Основні напрямки впливу глобалізації на державне управління в умовах трансформаційного розвитку. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 3 (22). С. 21-26.

10. Shkurat I. To the definition of the essence of the global society as a transformation model of social organization. *Scientific Journal Virtus*. 2019, Vol. 253. P. 267-170.
11. Шкурат І. В. Основні засади державного управління в умовах глобалізації. *Держава та регіони*. 2019. №4. С. 46-51.
12. Шкурат І. В. Історичні засади становлення та розвитку держави. *Аспекти публічного управління*. Т.8. №2. 2020. С. 79-86.
13. Шкурат І. В. Трансформаційний розвиток і державне управління в умовах глобалізації. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. № 15. С. 22-25.
14. Шкурат І. В. Сутність глобального суспільства. *Експерт: парадигми юридичних наук та державного управління*. 2020. №1(7). URL: <http://maup.com.ua/ua/ekspert/vypusky/1-7-2020.html>.
15. Shkurat I. The most likely vector of Ukraine's development in the context of integration policy. *Публічне урядування*. 2020. № 3 (23). С. 289-299.
16. Шкурат І. В. Транснаціональні корпорації як ключова домінанта збільшення ступеня залученості України в глобалізаційний процес. *Науковий вісник: державне управління*. 2020. №2(4). С.370-379.
17. Shkurat I. State integration policies of Ukraine in the conditions of globalization. *Modern Science*. 2020. №2. P. 43-49.
18. Шкурат І. В. Нормативно-правові аспекти міжнародного тероризму. науково-виробничий журнал «Держава та регіони». Серія: Державне управління. 2020. № 2. С. 27-31.
19. Шкурат І. В. Проблеми та напрями розвитку демократії в сучасних умовах глобалізації. *Менеджер. Вісник ДонДУУ*. 2020. Т.86. №1. С. 45-49.
20. Шкурат І. В. Транснаціональні корпорації у процесах глобалізації та їхній вплив на національні уряди: організаційно-правовий механізм. *Право та державне управління*. 2020. № 1. С.13-17.
21. Шкурат І. В. Генезис поняття «демократія» в контексті глобалізаційних процесів: теоретико-методичний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 5-6. С.96-100.
22. Шкурат І. В. Теоретико-методичне обґрунтування поняття «міжнародний тероризм» як складова глобалізаційних процесів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2020. Т. 31 (70) № 2. С. 38-42.
23. Shkurat I. Prospects of euro-atlantic integration for ukraine: a scientific discussion of practitioners and scientists. *Stredoevropský věstník pro vědu a vyzkum*, 2020. № 2(63). С. 90-97.
24. Shkurat I. Ukraine – NATO relations: challenges and prospects. *Visegrad Journal on Human Rights*. Братислава. № 2. 2020. P.214-218.
25. Shkurat I. The globalization process of the Ukrainian society as a universal form of historical dynamics. *Customs Scientific Journal – науково-практичний журнал з митної справи та зовнішньоекономічної діяльності*. 2020. № 1. С. 31-37.

26. Шкурат І. В. Залученість України до процесу глобалізації: критичне бачення відомих експертів. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2 (25). С. 40-44.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

27. Шкурат І. В. Світовий досвід залучення громадян на державну службу. *Кар'єра молодих державних службовців*: матеріали наук.-пр. конф. (м. Харків, 2004 р.). Х.: ХарПІ НАДУ "Магістр", 2004. С. 55-57.

28. Шкурат І. В. Взаємовідносини Україна-НАТО як гарант безпеки розвитку. *Державна стратегія управління місцевим та регіональним розвитком: форми методи та актуальні проблеми реалізації*: матеріали щоріч. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 2004 р.) Одеса: В-во ОРІДУ НАДУ. 2004. Т. 2. С. 232-324.

29. Шкурат І. В. Методологія державного управління в умовах глобалізації. *Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні*: матеріали наук.-практ. конф. за між нар. участю. (м. Київ, 2006 р.): у 2 т. / за ред. О.Ю.Оболенського, В.М.Князева. Київ.: Вид-во НАДУ, 2006. Т. 1. 464 с. С. 195-197.

30. Шкурат І. В. Роль освіти в глобальному світі. *Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій*: зб. м-лів IV Міжнародної наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів, науковців. (м. Суми, 2011 р.) Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2011. С. 166–169.

31. Шкурат І. В. Сучасні тенденції в освіті та підготовці кадрів. *Становлення публічного адміністрування в Україні*: матеріали II Всеукр. міжвуз. конф. студентів та молодих учених. (м. Дніпропетровськ, 2011 р.). Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2011. С. 71 – 73.

32. Шкурат І. В. Роль та місце державної служби у модернізації країни. *Наукові і практичні аспекти модернізації публічної влади в умовах глобалізації суспільства*: матеріали «круглого столу» в рамках проведення VIII Міжнародної універсальної виставки «Слобожанський міст – 2011» і виставки «Дні російських регіонів». (м. Суми, 2011 р.). 2011. С. 15–17.

33. Шкурат І. В. Вдосконалення виборчого законодавства України в контексті європейської інтеграції. *Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України*: матеріали 9-ї регіон. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 2012 р.) Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. С. 295 - 297.

34. Шкурат І. В. Державна політика щодо розвитку інформаційних технологій в Україні. *Актуальні проблеми публічного управління в Україні*: матеріали круглого столу (м. Суми, 12 черв. 2014 р.) / за ред. О. Ю. Крюкова. Суми: Видавець ФОП Панасенко. 2014. С. 170-175.

35. Шкурат І. В. Деякі аспекти розвитку інформаційного суспільства України в умовах глобалізації. *Засоби забезпечення надання якісних адміністративних послуг на рівні територіальної громади*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 30 черв. - 4 лип. 2014 р.). Одеса, 2019. С. 102-106.

36. Шкурат І. В. Особливості державного управління в умовах глобалізації. *Topical issues of the development of modern science. Abstracts of I International Scientific and Practical Conference (Sofia, Bulgaria, 18-20 September 2019)*. С. 102-107.

37. Шкурат І. В. Основні етапи розвитку державного управління. *Проблеми розвитку науки в контексті трансформацій суспільства*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Полтава, 30-31 серп. 2019 р). Херсон : Вид-во «Молодий вчений», 2019. С. 46-49.

38. Шкурат І. В. Становлення та розвиток держави: генеза наукових підходів. *Наука та сьогодення*: матеріали III наук.-практ. конф. (м. Київ, верес. 2019 р.). К.: Альманах науки, 2019. С. 18-20.

АНОТАЦІЯ

Шкурат І.В. Трансформація державного управління в Україні в умовах глобалізації: теоретико-методологічний аналіз. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління. – Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, Київ, 2020.

У дисертації вирішене актуальне наукове завдання, що полягає у науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад трансформації державного управління в умовах глобалізації та розробці практичних пропозицій щодо удосконалення даного процесу.

У роботі запропоновано наукове бачення взаємозв'язку державного управління та процесу світової глобалізації, що зумовило появу нових підходів до управлінської діяльності у межах суспільства, таких як: заміна традиційного управління, що спиралося на застосування повноважень влади, на гнучкіші; заміна процедур чіткого бюрократичного характеру на зорієнтованість на підвищення якості публічного обслуговування.

Удосконалено теоретичний підхід до розуміння сутності поняття «трансформація державного управління», під яким варто розуміти процес вагомої внутрішньої перебудови системи державного управління, що відбувається під дією зовнішніх та внутрішніх факторів і змінює її зміст, форму й принципи функціонування з метою досягнення вищого ступеня організації її компонентів, підвищення якісного рівня взаємодії між даними компонентами та зростання показників результативності впливу на перебіг соціально-економічних процесів у країні. При цьому надано власне визначення поняття «глобалізація», що є процесом глибокого та інтенсивного розвитку економіки, політики, соціальної сфери, що розгортається на міжнародному рівні під впливом різноманітних глобальних процесів (рух товарів та послуг на міжнародному рівні, фактори виробництва, розвиток інноваційних ресурсів, інтернаціональність виробничих галузей економіки, транснаціоналізація, інфраструктурний розвиток, стратегічний менеджмент) та інституцій (інституції лібералізації товарів, інституції регулювання економіки, політики та соціальної сфери), метою якого є ефективна трансформація та посилення впливу глобальних рушійних сил на збалансований розвиток окремих країн.

Ключові слова: держава, державне управління, глобалізація, трансформація, євроінтеграція, євроатлантичний вибір, геополітика, регіоналізація.

ANNOTATION

Shkurat I.V. Transformation of public administration in Ukraine in the context of globalization: theoretical and methodological analysis. - On the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of sciences in public administration on a specialty 25.00.01 - the theory and history of public administration. - Institute of Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine, Kyiv, 2020.

In the dissertation the actual scientific task which consists in a scientific substantiation of theoretical and methodological bases of transformation of public administration in the conditions of globalization and development of practical offers on perfection of the given process is solved.

The paper offers a scientific vision of the relationship between public administration and the process of globalization, which led to the emergence of new approaches to management within society, such as: replacement of traditional governance, based on the use of power, more flexible; replacement of clear bureaucratic procedures with a focus on increasing the quality of public services. Under such conditions, a number of political, socio-economic and institutional factors led to a new form of public administration, called «public administration».

Improved theoretical approach to understanding the essence of the concept of «transformation of public administration», which should be understood as the process of significant internal restructuring of public administration, which occurs under the influence of external and internal factors and changes its content, form and principles of functioning to achieve a higher degree of organization. , increasing the quality of interaction between these components and increasing the effectiveness of the impact on the socio-economic processes in the country. At the same time, the definition of «globalization» is given, which is a process of deep and intensive development of economy, politics, social sphere, unfolding at the international level under the influence of various global processes (movement of goods and services at the international level, factors of production, development of innovation resources , internationalization of production sectors of the economy, transnationalization, infrastructure development, strategic management) and institutions (institutions of liberalization of goods, institutions of economic regulation, policy and social sphere), which aims to effectively transform and strengthen the influence of global drivers on sustainable development.

The list of the main risks of civilizational development of Ukraine in the context of globalization for our state is highlighted, including: contradiction of dependence on the fact that the world market situation is in a state of fluctuation; the risk of inefficient business activities of companies that cannot compete with foreign suppliers; increasing the level of economic losses from the fact that the statutory requirements declared by some international organizations are met; the risks associated with international terrorism, illegal migration, smuggling of prohibited goods and other consequences of liberalizing the

border and customs regime; the risk associated with the negative impact of mass culture on the system of national and cultural values; additional issues of global importance.

Key words: state, public administration, globalization, transformation, European integration, Euro-Atlantic choice, geopolitics, regionalization.

ANNOTATION

Shkurat I.V. Transformation de l'administration publique en Ukraine dans le contexte de la mondialisation: analyse théorique et méthodologique. - Sur les droits du manuscrit.

La thèse sur la concurrence d'un diplôme scientifique du docteur ès sciences en administration publique sur une spécialité 25.00.01 - la théorie et l'histoire de l'administration publique. - Institut de formation du personnel du Service public de l'emploi d'Ukraine, Kiev, 2020.

Dans la thèse, la tâche scientifique actuelle qui consiste en une justification scientifique des bases théoriques et méthodologiques de la transformation de l'administration publique dans les conditions de la mondialisation et du développement d'offres pratiques sur la perfection du processus donné est résolue.

Le document propose une vision scientifique de la relation entre l'administration publique et le processus de mondialisation, qui a conduit à l'émergence de nouvelles approches de gestion au sein de la société, telles que: le remplacement de la gouvernance traditionnelle, basée sur l'utilisation du pouvoir, plus flexible; remplacement de procédures bureaucratiques claires axées sur l'amélioration de la qualité des services publics.

Amélioration de l'approche théorique pour comprendre l'essence du concept de « transformation de l'administration publique », qui doit être comprise comme le processus de restructuration interne importante de l'administration publique, qui se produit sous l'influence de facteurs externes et internes et modifie son contenu, sa forme et ses principes de fonctionnement pour atteindre un degré d'organisation plus élevé., augmentant la qualité de l'interaction entre ces composantes et augmentant l'efficacité de l'impact sur les processus socio-économiques du pays. Dans le même temps, la définition de la « mondialisation » est donnée, qui est un processus de développement profond et intensif de l'économie, de la politique, de la sphère sociale, se déployant au niveau international sous l'influence de divers processus mondiaux (mouvement des biens et des services au niveau international, facteurs de production, développement des ressources d'innovation, internationalisation des secteurs de production de l'économie, transnationalisation, développement des infrastructures, gestion stratégique) et des institutions (institutions de libéralisation des biens, institutions de régulation économique, politique et sphère sociale), qui vise à transformer et à renforcer efficacement l'impact des moteurs mondiaux sur le développement durable.

Mots clés: État, administration publique, mondialisation, transformation, intégration européenne, choix euro-atlantique, géopolitique, régionalisation.

Підписано до друку 30.10.2020
Формат 148x210 мм. Обл.-вид. арк. 1,5.
Наклад 100 прим.

Свідоцтво серії ДК № 1805 від 25.05.2004
Віддруковано з оригінал-макета в Інституті підготовки кадрів державної служби
зайнятості України
03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, тел. (044) 536 -14-85